

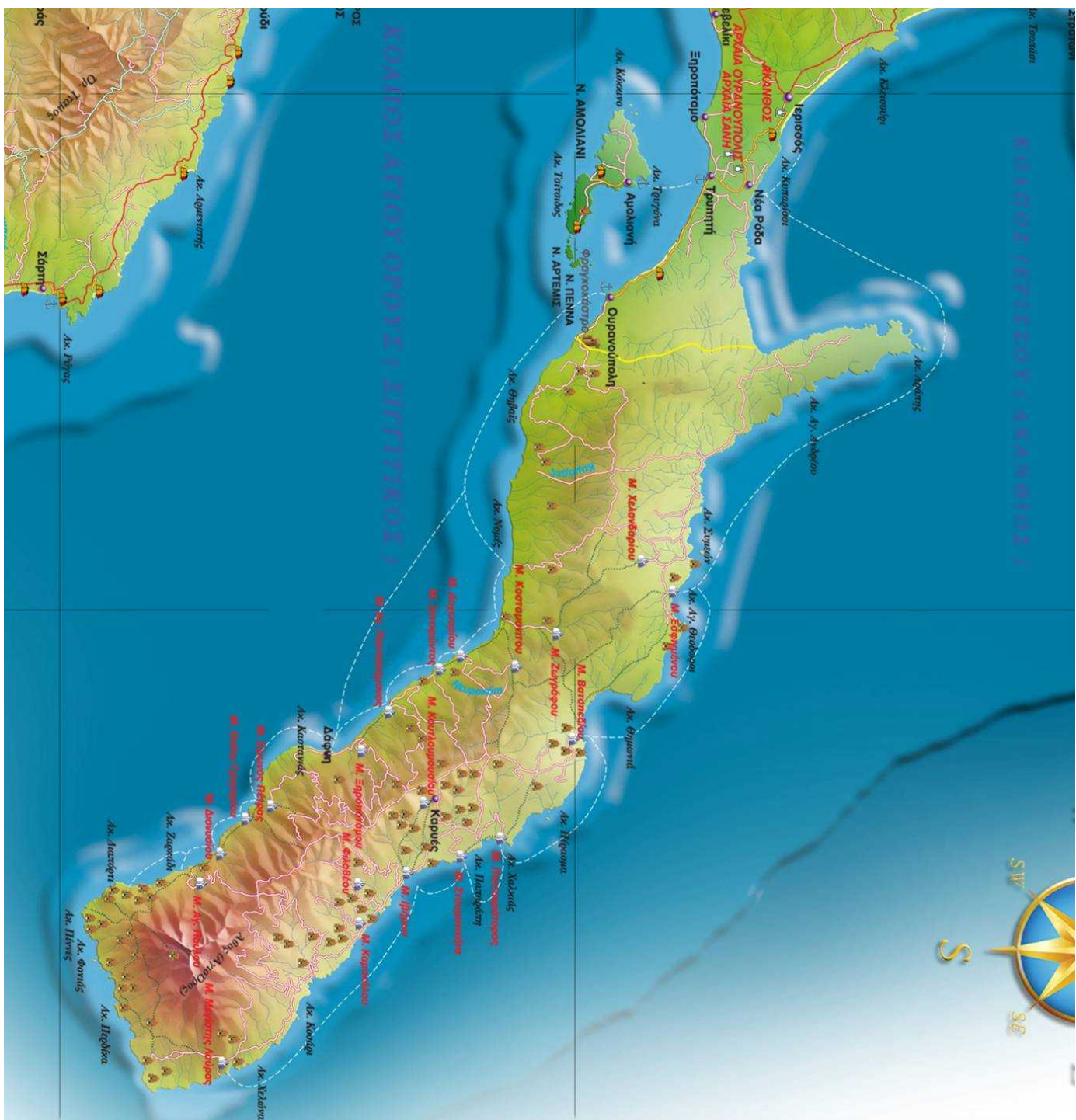
ΚΟΖΑΝΗ ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2005

**ΤΑ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΑ
ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ.....	2
Ιστορία του Αγίου Όρους.....	5
Η διοίκηση του Αγίου Όρους.....	9
Αγιορείτες Άγιοι.....	17
Η ζωή στο Άγιο Όρος.....	22
Αρχιτεκτονική των Μοναστηριών.....	25
Η Τέχνη της αιοογραφίας στο Άγιο Όρος.....	26
Η πρωτεύουσα του Αγίου Όρους.....	28
Ι. Μ. Μεγίστης Λαύρας.....	31
Ι. Μ. Βατοπαιδίου.....	33
Ι. Μ. Ιβήρων.....	35
Ι. Μ. Χιλανδαρίου.....	38
Ι. Μ. Διονυσίου.....	39
Ι. Μ. Κουτλουμουσίου.....	41
Ι. Μ. Παντοκράτορος.....	43
Ι. Μ. Ξηροποτάμου.....	45
Ι. Μ. Ζωγράφου.....	47
Ι. Μ. Δοχειαρίου.....	49
Ι. Μ. Καρακάλλου.....	50
Ι. Μ. Φιλοθέου.....	53
Ι. Μ. Σίμωνος Πέτρας.....	55
Ι. Μ. Αγ. Παύλου.....	57
Ι. Μ. Σταυρονικήτα.....	59
Ι. Μ. Ξενοφώντος.....	61
Ι. Μ. Γρηγορίου.....	63
Ι. Μ. Αγ. Παντελεήμονος.....	65
Ι. Μ. Κωνσταμονίτου.....	68
Ι. Μ. Εσφιγμένου.....	70

Ιστορία του Αγίου Όρους

Η Χερσόνησος του Αγίου Όρους (ΑΟ), ο βορειοανατολικός δάκτυλος της γιγαντιαίας μυθικής παλάμης της Χαλκιδικής, που εισέρχεται σε βάθος 60 και πλέον χιλιομέτρων στο Αιγαίο πέλαγος, κατέχει έκταση 332,5 τετρ. χιλιομέτρων.

Η κατάσταση εδαφολογικά χαρακτηρίζεται ανώμαλη: λοφοσειρές που αρχίζουν από τη Μεγάλη Βίγλα, παραλλήλως κατευθυνόμενες προς το νότιο άκρο, παρατάσσονται, για να στηρίξουν στην απόληξη τους, τον μυθικό πέτρινο γίγαντα Άθω, ύψους 2.035 μέτρων. Η γη είναι κατάφυτη, χωρίς να είναι ιδιαίτερα λιπαρή. Γίνεται όμως τέτοια στους κήπους των σκηνομάτων, όπου, αιώνες μοναστικού μόχθου, δημιούργησαν γη καρπερή, από φυσικό λίπασμα, φυλλόχωμα μεταφερόμενο από το δάσος. Η Χερσόνησος, πριν καθιερωθεί σε μοναχοπολιτεία, αποτελούσε τον τόπο όπου κατοικούσαν φύλα «δίγλωσσα», «Χαλκιδικόν ένι βραχύ, το δε πλείστον Πελασγικόν». Οι κοινότητές τους δεν ήταν παρά «μικρά πολίσματα», ολιγάριθμα και περιορισμένης ιστορικής σημασίας (Θουκυδίδης IV 109 - Στράβων VII 35). Ορισμένες πόλεις, εντός των ορίων της Χερσονήσου, μας είναι γνωστές: «Δίον, Ολόφυξος, Ακρόθων, Θύσσοι, Κλεωναί» (Ηρόδοτος VII 22). Εκτός δε Χερσονήσου, βρίσκονται οι πόλεις : Πάνορμος, Στρατονίκη, Άκανθος, Σίγγος, Απολλωνία, Στάγειρα, Αμφίπολις, Γαληψός, Όλυθος, Άσσα, Πύλωρος, Σίγγος, Σάρτη, Τορώνη, Ποτειδαία, Ουρανούπολις κ α. (Κλαύδιος Πτ., Γεωγρ. Υφ. 13, 11 - Ηρόδοτος V11 122. - Στράβων V11 35. - Στέφ. Βυζ., εκδ. Meinekii, 6. 65, 135, 229, 523, 557, 685). Ο Άθως συνέδεσε την ιστορία και με δύο καταποντισμούς στόλων. Ο πρώτος συνέβη το 492 π.χ. όταν ο στρατηγός των Περσών Μαρδόνιος εκστρατεύει κατά των Αθηνών και της Ερέτριας. Στους βράχους του Νυμφαίου βυθίζονται τα 300 πλοία εκείνου, μαζί με 20.000 οπλίτες. Το 411 π.χ. βυθίζονται 50 Σπαρτιάτικα πλοία, με ναύαρχο τον Επικλέα (Διόδωρος Σικ., Βιβλ. Ιστ. XIII 41, 1-3). Ο εποικισμός του Άθω είναι αρχαιότατος και χάνεται στην αχλύ της πρωτοϊστορίας. Ως πρώτοι έποικοι αναφέρονται Πελασγοί από τη Λήμνο (Στράβων VII 35.). Μετά την λήξη του Τρωϊκού πολέμου, το 1184 π.χ. ,μεγάλες περιοχές κοντά στην Τροία, μέχρι και τη Χαλκιδική, βρίσκονται έρημες και ακατοίκητες. Τότε δύο δυναμικές πόλεις της Εύβοιας, η Ερέτρια και η Χαλκίς, αλλά και η Άνδρος, πολίζουν τη Χαλκιδική, φυσικά και τον Άθω (Θουκυδ., IV 109 . - Στράβων X 8 VIII 31. - Στέφανος Βυζ. Όπ. π. σ. 685). Το επίτευγμα που πρέπει να αναφερθεί από την αρχαιότητα είναι το ότι κατά το 481 ολοκληρώθηκε η κατασκευή της διώρυγας του Άθω από τον Ξέρξη που διήρκεσε 3 χρόνια (Ηρόδοτος VII 22. - Στράβων VII 35. - Αίλιος Αριστ. - Παναθηναϊκός 120 - 122 και 126 - 128). Στη μυθολογία ο Άθως κατέχει μέρος σημαντικό, αφού ήταν αφιερωμένος στο Δία (Αισχύλος, Αγαμέμνων 282. - Ησύχιος, στη λ. «Άθως»). Την κορυφή του πατούσαν μόνο οι Θεοί, στο διάβα τους από τόπο σε τόπο, (Όμηρος Ξ 224 - 230). Η έπεμπαν φρυκτωρίες, «λαμπρόν σέλας», επί μεγάλων κοσμοϊστορικών γεγονότων, όπως η πτώση της Τροίας (Αισχύλος, όπ. π.). Κατά το μεγάλο κοσμοϊστορικό και κοσμοχαρμόσυνο γεγονός του ευαγγελισμού των εθνών, ο Άθως δέχθηκε, πάλι, «λαμπρόν σέλας», για να το καταπέμψει εν τω δέοντι καιρώ. Ο Απόστολος Παύλος και οι λοιποί θεοί συνοδοί του, περνούν πλάι του, «διοδεύοντες Αμφίπολιν και Απολλωνίαν» (Πρξ. Ιγ' 1).

Εκχριστιανίζεται ταχύτατα, παρασκευαζόμενο την εσόμενη απογειώσή του. Με τον ισλαμικό επεκτατισμό, από τον Ζ' αι., τα πολίσματα του Άθω, δεχόμενα συχνές

επιδρομές βάρβαρων φύλων, ερημώνονται, επί ένα, ίσως και δύο αιώνες, ως προάγγελος της εισόδου σε μια νέα κλήση. Ο πρώτος οικιστής, ο οποίος και εγκανιάζει τη νέα κλήση του Άθω είναι ο Άγιος Πέτρος ο Αθωνίτης (Η' αι.). Ο Πατήρ ασκήτευσε εδώ επί 53 χρόνια, χωρίς να συναντήσει άνθρωπο. Μετά την κοίμησή του, το μυροβλύζον σκήνος του, αλλά και η φήμη των ασκητικών παλαισμάτων του, ελκύουν τους πρώτους μιμητές, προερχόμενους μάλλον από την Παλαιστινιακή γη, ξεριζωμένοι από τις μοναστικές τους εστίες, λόγω της ισλαμικής προέλασης, Τούτο επιβεβαιώνεται και από τη χρήση ονομασιών Παλαιστινιακών μονών στον Άθω. Όλοι τούτοι απετέλεσαν και την πρώτη ζύμη της Αγιορείτικης μοναχοπολιτείας, γι' αυτό και επειδή είχαν ιστορία εικονόφιλης δράσης, συμμετείχαν στη Ζ' Οικουμενική Σύνοδο, το 843 (Ιωσήφ Γενεσιος, Βόννης σ. 82). Κατά τον Θ' αι., πολλοί επιφανείς ασκητές, με τα ασκητικά τους παλαίσματα, εμπεδώνουν την ονομασία του Άθω ως ΑΟ. Κατά το 859 - 860, βρίσκεται να ασκητεύει εδώ ο Άγιος Ευθύμιος, μαζί με τον Ιωσήφ. Δύο μαθητές του Αγίου, ο Ιωάννης ο Κολοβός και ο Όσιος Βασίλειος, ιδρύουν τις πρώτες μονές στον Άθω: ο πρώτος την ομώνυμη μονή κοντά στην Ιερισσό και ο δεύτερος άλλη ομώνυμη μονή στον αρσανά της Μ. Χιλανδαρίου. Ένας άλλος, σύγχρονός τους, ο Άγιος Βασίλειος εξ Αμορίου, ιδρύει μονύδριο στα ριζά του Άθωνα.

Το 883 εκδίδεται και το πρώτο αυτοκρατορικό χρυσόβουλλο, από τον Βασίλειο Ά Μακεδόνα, με το οποίο και ευνοείται η απρόσκοπτη ανάπτυξη του ΑΟ σε μοναχοπολιτεία, με το αίτημα, οι εδώ ασκούμενοι να εύχονται «υπέρ της γαληνότητος και υπέρ παντός του των χριστιανών συστήματος». Το δεύτερο χρυσόβουλλο εκδίδεται το 908, και το τρίτο το 934, όπου δείχνεται το αυτοκρατορικό ενδιαφέρον υπέρ του ΑΟ. Από δω διαπιστώνεται πως το πνευματικό κέντρο του ΑΟ, με διοικητικές αρμοδιότητες, μετεφέρθη από τον Ζυγό στις Καρυές και πως το Πρωτάτο, ως «καθέδρα των γερόντων», αποτελεί το σύμβολο της πνευματικής εξουσίας και της παναγιορειτικής ενότητας. Το 942 - 944, με ειδικό επίσημο έγγραφο, διευθετείται και η οριοθέτηση μεταξύ των Αθωνιτών και των Ιερισσιωτών, με φυσικό σύνορο τον Ζυγό, όπως και σήμερα. Τον Ι αι. το ΑΟ επιβάλλεται ως πανορθόδοξη και οικουμενική μοναστική πολιτεία, από την παρουσία του Αγίου Αθανασίου, ο οποίος γεννήθηκε στην Τραπεζούντα το 930 και πέθανε στη Μεγίστη Λαύρα, που αυτός ίδρυσε, το 997. Το 961 ο Αθανάσιος, καλεσμένος στην Κρήτη, από τον ανδρείο στρατηγό και μετέπειτα αυτοκράτορα (963) Νικηφόρο τον Φωκά, συντελεί στην ανακατάληψη της Νήσου από τους σαρακηνούς που την κατείχαν. Η εκστρατεία εκείνη, μεγάλης σημασίας για τη Μεσόγειο, στέφεται από επιτυχία, δι' ευχών του Αγίου. Οι πειρατικοί θησαυροί στα 1.500 σπήλαια της Κρήτης περνούν στην κατοχή των νικητών. Ο Νικηφόρος παραχωρεί με ευγνωμοσύνη στον δάσκαλό του, που συντέλεσε στην κατάληψη, μέρος εκείνου του θησαυρού, για να ιδρυθεί η Λαύρα. Η ανέγερση της Λαύρας εισάγει επαναστατική εποχή για τ' αγιορείτικα πράγματα, επειδή τα συντηρητικά στοιχεία του Άθω την αντιμετωπίζουν ως επικίνδυνη καινοτομία, που ανέτρεπε τον ήδη διαμορφωμένο θεσμό του ερημιτισμού στον Άθω. Δημιουργείται κλίμα διχوستασίας και οι φιλονεικίες φτάνουν μέχρι τον αυτοκράτορα Ιωάννη τον Τσιμισκή (969 - 976), ο οποίος και στέλνει εδώ τον ηγούμενο της μονής Στουδίου Ευθύμιο. Ο Ευθύμιος επαναφέρει την ευταξία, εκδίδοντας και το Ά Τυπικό (972).

Ο ΙΑ' αι. αρχίζει με το μεσουράνημα του ΑΟ, το οποίο αναγνωρίζεται ως η μεγαλύτερη μοναστηριούπολη της οικουμένης, με πρωτολογική και εσχατολογική εμβέλεια. Εδώ αλληλοπεριχωρούνται όλοι οι τρόποι μοναστικής άσκησης, από τον

ακραιο ερημιτισμο μεχρι και τον ιδιορρυθμο. Οι μεγαλες Μονεσ ειναι ηδη στερεωμενεσ: Μ. Λαυρα, Βατοπεδιου, Ιβηρων, Ξηροποταμου, Ζωγραφου, Δοχειαριου, Φιλοθεου, Εσφιγμενου, Ρωσικου, Αμαλφηνων. Λειτουργουν και περι τα 180 μονυδρια, κελλια και καλυβεσ, ενω ο αριθμοσ των μοναχων ανερχεται σε 3.000 και πλεον. Οι μεγαλεσ Μονεσ ειναι αυτοδιοικουμενεσ και ανεξαρτητεσ απο τη βουλη του Πρωτου. Και καλουνται «βασιλικαι», «μεγισται», «πρωται», ενω οι αλλεσ χαρακτηριζονται ωσ «ελασσω», «δευτεραι», «τα υπο τον Πρωτον μοναστηρια».

Το 1045 συντάσσεται το Β΄ Τυπικό, με σκοπό την επαναφορά όσων αθετήθηκαν. Τα υπογράφει ο Κων/νος ο Θ΄, ο Μονομάχος. Ο Πρώτος αναγνωρίζεται ως ο πρόεδρος, ο «προκαθεζόμενος» των συνάξεων, ενώ παράλληλα με τη σύναξη των γερόντων λειτουργεί η μικρή σύναξη διάρκειας, η Επιστασία.

Αλλά, φευ, οι λαμπρές μέρες που το ΑΟ απλωνόταν υπέρλαμπρο, φτάνουν στο τέλος. Η Αγιορείτικη κοινότητα κινδυνεύει συθέμελα με τη βέβηλη κυριαρχία επί μεγάλου μέρους της βυζαντινής επικράτειας, μαζί και του Άθω, από τους σταυροφόρους της Δ΄ σταυροφορίας (1204). Τώρα το ΑΟ, με γράμμα του Πάπα Ιννοκεντίου Γ΄ (27/11/1206), υπάγεται πολιτικά στο «κράτος», της Θεσσαλονίκης υπό τον Βονιφάτιο de Montisterrati και εκκλησιαστικά υπό τον «επίσκοπο» Σαμάρειας - Σεβάστειας, συμβατικής παπικής επισκοπής στη Θράκη (PL 215, 1030). Από δω και στο εξής, η τυραννία, οι αρπαγές, οι ταπεινώσεις, οι φόνοι θα είναι τρόπος ζωής. Τα μοναστήρια «αθρόον απέσβη καθάπαξ ρεύσαντα, των ενοικούντων δίκην ιερείων απανθρώπως ανηρημένων» (PG 145, 432 εξ. 140, 1061BC).

Το 1222 ο δεσπότης Ηπείρου Θεόδωρος Δούκας ανακαταλαμβάνει τη Μακεδονία και το Όρος βρίσκεται πάλι ελεύθερο. Το 1261, με την ανακατάληψη της Πόλης, το Όρος ανανεώνει τους δεσμούς του με το Πατριαρχείο. Η κατάσταση όμως θα παραμείνει ρευστή, επιτεινόμενη από τις συχνές εφόδους των Βουλγάρων, Σικελών, Φράγκων, Τούρκων.

Ενώ ήταν ακόμη νωπή στους Έλληνες η ζοφερή μνήμη της λατινοκρατίας, ο αυτοκράτορας Μιχαήλ ο Η΄ αρχίζει τις προσπάθειες για την ένωση της Ορθοδοξίας με τον παπισμό, που οι εκπρόσωποι του τελευταίου εννοούσαν ως υποταγή και απορρόφηση. Η ένωση εκείνη συντελείται το 1277. Οι Αγιορείτες με σεβασμό, αλλά και σταθερότητα μηνύουν του αυτοκράτορα και της Συνόδου να ανανήψουν, όμως ο Μιχαήλ «εξ τόσον γαρ παρωξυσμένοσ ην, λογισμοίσ αγρίοις διεκβακχευθείσ» ώστε κατεδίκαζε σε ποινή την κάθε κίνηση: «μόνον τινά κινηθέντα . . .» (Παχυμέρης, Ε΄ 18, 24 ζτ΄ 24). Το ΑΟ κόβει το μνημόσυνο του αυτοκράτορα κι αυτός στέλνει εδώ στρατεύματα, να εκδικηθούν: «διέταξε πάντα (Αγιορείτες) μαχαίρας έργον γενέσθαι». Μονές πυρπολήθηκαν, καθώς και το Πρωτάτο: «πυρί παρέδωσαν το Πρωτάτον άπαν συν τη εκκλησία» (αυτ. Ε΄ 24 - Lawrent και Darrouzes, Dossier Grec de l' Union de Lyon, 1976, σ. 487 - 507). Μετά το θάνατο του Μιχαήλ, αυτοκράτορας ανακηρύσσεται ο γιος του Ανδρόνικος Β΄ (1282 - 1328) που έριξε το βάρος στην ανασυγκρότηση και την επούλωση των πληγών, εκδίδοντας, ειδικά για το ΑΟ πάνω από 100 χρυσόβουλλα. Κατά το διάστημα 1307 - 08, ένα κύμα καταλάνικων συμμοριών, με επικεφαλής έναν εβραίο τσαρλατάνο, τον Arnaldo de Villanova, κατακλύζει τον Άθω, φέρνοντας την καταστροφή. Με την προέλαση των Σέρβων και την επίσκεψη του κράλλη Στέφανου Dusan, το 1347 - 48, Σέρβοι αρχιερείς ζητούν να υπαγάουν τον Άθω υπό το νεωστί εμφανισθέν πατριαρχείο των Σέρβων. Οι Αγιορείτες, δι' ενεργειών του Πατριάρχη Φιλόθεου Κόκκινου,

μετέρχονται ελιγμό, δηλώνοντας εξάρτηση από τον Έλληνα επίσκοπο Ιερισσού, για λίγα χρόνια. Δύοντος του αιώνας, εκδίδεται και το Γ΄ Τυπικό, το 1393.

Μέχρι εδώ, ένα ιστορικό πανόραμα της παρουσίας και δραστηριότητας του Άθω δίνει την εικόνα τούτη: ο Άθως μεταποιείται σε ασκητικό κέντρο και αποκτά ταυτότητα (Θ΄ αι) υποστασιώνεται με νόμους και τυπικά (Ι΄ αι.) συγκροτείται κτιριακά και απλώνεται ανάλογα με τη φήμη του (ΙΑ΄ αι.) δοκιμάζει την έξαρση και την ύφεση σε δυναμικές μορφές (ΙΒ΄ αι.) υπερβαίνει τις επικίνδυνες καμπές της ιστορίας με σύνεση και βούληση (ΙΓ΄ αι.).

Όμως ο αιώνας, όπου το ΑΟ θα θριαμβεύσει δυναμικά και για πρώτη φορά, στη θεολογία, την τέχνη, τον μυστικισμό, θα είναι ο ΙΔ΄! ο αιών του Ησυχασμού. Ο Ησυχασμός δεν είναι απλώς ένα κίνημα, είναι άσκηση και βίωση της Ορθοδόξου πνευματικότητας, είναι μέθεξη του κεκρυμμένου μυστηρίου, είναι θεολογική ανάταση και βυθισμός σε απρόσιτες διανοίξεις του δόγματος. Μόνο εδώ συνέτρεξαν η αριστοκρατικότητα της πνευματικής κοινωνίας με την ταπεινοφροσύνη του ησυχαστικού βίου. Εδώ ο Θεολόγος κοινωνεί μ΄ ένα συγκροτημένο και συνεπές σύστημα, ο μυστικός μ΄ έναν αυθεντικό και αλάθητο κανόνα πνευματικής ζωής, ο καλλιτέχνης με μίαν ανεξάντλητη πηγή έμπνευσης (βλ. περισσότερα, Δωρόθεος Μον., Το Άγιον Όρος, 1985, σ., 66 - 77).

Το 1380 το ΑΟ κυριεύεται για μια 25ετία από το «δυσσεβές και θεομισές και παμμίαρρον γένος των οθωμανών» («Νέος Ελληνομνήμων 16, 1922, 10) και το 1403 ο γενναίος Βασιλιάς Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγος ανακαταλαμβάνει τη Μακεδονία μέχρι τα Τέμπη, αναγκάζοντας τους Τούρκους, με ειδικό όρο της 29/09/1404, να μην εισέρχονται στο Όρος ούτε να ενοχλούν τους μοναχούς. Οι πιστοί του Αλλάχ δεν ληστεύουν μόνο τις περιουσίες, δεν καταλύουν μόνο τα κτίσματα εκ θεμελίων, δεν πυρπολούν τις καλλιέργειες, αλλά αγρεύουν και τους ανθρώπους ως αιχμαλώτους.

Το 1424 το ΑΟ παραδίδεται στο σουλτάνο Μουράτ Β΄, αφού απέσπασε την υπόσχεσή του ότι θα γίνουν σεβαστά τα θέσμια του Άθω. Τώρα οι Αγιορείτες καλούνται να χρησιμοποιήσουν όλη την επινόιά τους, αλλά και χρήμα πολύ, για να τηρήσουν τον Άθω ακέραιο, που στέναζε από τα υπέρογκα χαράτσια, τις αυθαιρεσίες των κρατικών οργάνων, τον στρατωνισμό οπλιτών, τις πειρατικές και ληστρικές εφόδους. Τις κρίσιμες εκείνες ώρες αναδέχονται την προστασία του Άθω οι ομόπιστοι ηγεμόνες του Βορρά: της Ουγγροβλαχίας, της Μολδαβίας, της Γεωργίας, της Ρωσίας. Από το Β΄ μισό του 15τ΄ αι. το σκοτάδι πυκνώνει, αφού η τυραννία συστηματοποιείται. Το 1568 ο πολυχρονεμένος σουλτάνος Σελίμ Β΄ προβαίνει στη δήμευση των αγιορειτικών κτημάτων, μαζί και όλης της ακίνητης περιουσίας τους. Οι Μονές, για να τ΄ αποκτήσουν πάλι, καταφεύγουν σε εβραίους τοκογλύφους, με συνέπεια να κινδυνεύουν να περιέλθουν στην κατοχή εκείνων. Η απειλή ήταν μεγάλη και ορατή. Ο Άγιος Διονύσιος, τέκνο του ΑΟ, που ασκήτεψε στο Θεσσαλικό Όλυμπο, μέγει τους Αγιορείτες, γι΄ αυτή τους την αφροσύνη: Είχατε πολλά πολύτιμα αντικείμενα, «και δεν τα επωλήσατε, αμέ τα εδώσατε εις τους εβραίους, τους εχθρούς του Θεού και τα εκέρδησαν μόνον δια τον τόκον . . .» (Meyer, σ. 218 εξ.). Συγχρόνως τους παρηγορεί ότι υπάρχουν πολλοί άγιοι στο Όρος. Ο αριθμός των μοναχών, κατά την περίοδο εκείνη, υπερβαίνει τις 6.000 (βλ. Δωροθέου, τόμ., Β΄ σ. 117, σημ. 6). Τότε, το 1574, εκδίδεται και το Ε΄ Τυπικό.

Ο Ελληνισμός και το ΑΟ ομοίως, προετοιμάζονται για την αποτίναξη του ζυγού. Οι προετοιμασίες, πάντοτε αθόρυβες, γίνονται σε όλα τα επίπεδα. Οι νεομάρτυρες, ψυχές έμπληστες φλόγας και πάθους, είναι εκείνοι που σφραγίζουν με το αίμα τους την πίστη και την ελληνικότητά τους, ενώ οπλίζουν με δύναμη και πάθος τις ψυχές των υποδούλων. Χιλιάδες οι νεομάρτυρες κι ένας στους δύο ειν' Αγιορείτης. Ακολουθούν οι δυνάμει μάρτυρες: οι αλείπτες νεομαρτύρων, οι λόγιοι, οι εθναπόστολοι, οι οπλουργοί, οι αρματολοί, οι δάσκαλοι, οι Φιλικοί, οι Προφήτες. Από τους τελευταίους να αναφερθεί ο πάμμεγας Πατροκοσμάς (1714 - 79), που σαν Άτλαντας κράτησε στους ώμους του τον Ελληνισμό. Επί 19 χρόνια οργώνει τα Βαλκάνια, κυρίως την Ελλάδα. Εμπνέει και εμπνέει τον περίτρομο ραγιά, θυμίζοντάς του την ευγενή καταγωγή του και την υπεροχή του έναντι των τούρκων και των εβραίων, όπου οι πρώτοι τον ταπεινώνουν ανελέητα και οι δεύτεροι τον καταδολιεύονται με σατανικότητα. Το μήνυμα της Επανάστασης βρίσκει τον Άθω να δονείται από πάθος. Ο ξεσηκωμός ήταν καθολικός, χωρίς αμφιταλαντεύσεις. Οι Αγιορείτες που συμμετείχαν σ' αυτήν ορίζονται από χίλιοι έως υπερδισχίλιοι (βλ. Δωροθέου σ.132 σημ. 7). Όμως τα πυρομαχικά τέλειωσαν και αρχίζει η αναστροφή, ανατριχιαστική στην περιγραφή της. Ο Άθω θα αργήσει να ελευθερωθεί. Στις 2/11/1912 απελευθερώνεται με τη δυναμική παρουσία της ναυαρχίδας «Αβέρωφ» και ναύαρχο τον θρυλικό Παύλο Κουντουριώτη. Η άνοδος που άρχισε από την αρχή του αιώνα, έφτασε στο αποκόρυφο το 1917. Μοναχοί που φτάνουν τις 10.000, έμποροι και τεχνίτες 500 - 600, καταστήματα και εργαστήρια 120, ναυτιλιακές εταιρίες 3. Το 1924 ψηφίζεται ο Καταστατικός Χάρτης, με τον οποίο καθορίζονται οι σχέσεις ΑΟ και Ελληνικού Κράτους. Το 1963 γιορτάζεται με βυζαντινή μεγαλοπρέπεια και χάρη η επέτειος της Χιλιετηρίδος του ΑΟ, το τελευταίο μεγάλο και λαμπρό γεγονός στην πολύπλευρη ιστορία του Άθω. Οι μοναχοί σήμερα κοντεύουν τους 1.500.

Μοναχός Δωρόθεος Αγιορείτης

Η διοίκηση του Αγίου Όρους

Η διοίκηση του Αγίου Όρους καθ' όλη τη μακραίωνη ιστορική του πορεία, από τότε δηλαδή που επίσημα οργανώθηκε σε αυτό ο μοναχικός βίος, με την έκδοση του Τυπικού του βυζαντινού αυτοκράτορα Ιωάννη Τσιμισκή το 972 μέχρι και σήμερα ακόμη, εξακολουθεί να διέπεται από ένα ιδιόμορφο πολιτικό και εκκλησιαστικό καθεστώς. Κι αυτό φαίνεται πολύ καθαρά μέσα από τα αυτοκρατορικά χρυσόβουλλα (διατάγματα) και "Τυπικά", τα Πατριαρχικά σιγίλλια (έγγραφα), τα σουλτανικά φερμάνια, τους "Γενικούς Κανονισμούς" του Οικουμενικού Πατριαρχείου και τη μεταγενέστερη νομοθεσία. Σήμερα, ύστερα από τη Συνθήκη των Σεβρών της 10ης Αυγούστου 1920, που επικυρώθηκε με τη συνθήκη της Λωζάνης της 24ης Ιουλίου 1923, το Άγιο Όρος υπάγεται στην κυριαρχία της Ελλάδος και διοικείται σύμφωνα με τα όσα ορίζονται ρητά:

Πρώτο: στο άρθρο 105 του ισχύοντος Συντάγματος της Ελλάδος του 1975/1986, το οποίο αποτελεί ακριβή επανάληψη των όσων περιλαμβάνονταν στα προηγούμενα Συντάγματα. Δηλαδή στα άρθρα: 106-109 του Συντάγματος της Δ' Εθνικής Συνελεύσεως των Αθηνών που δημοσιεύτηκε το 1926, στα άρθρα 109-112 του Συντάγματος του 1927, στο άρθρο 103 του Συντάγματος του 1952 και στο άρθρο 122 του Συντάγματος του 1968.

Δεύτερο: στον Καταστατικό Χάρτη του Αγίου Όρους, ο οποίος αρχικά συντάχθηκε από μια πενταμελή επιτροπή στις Καρυές τον Μάιο του 1924 και ψηφίστηκε από την Έκτακτη Διπλή Σύναξη των Είκοσι Μονών, που στη συνέχεια υποβλήθηκε στην Ελληνική Κυβέρνηση, η οποία αφού το έδωσε για επεξεργασία σε μια ειδική Επιτροπή που έλαβε υπόψη της και τις τροποποιήσεις που πρότεινε το Οικουμενικό Πατριαρχείο, προχώρησε στην κύρωσή του με το Νομοθετικό Διάταγμα της 10/16 Σεπτεμβρίου 1926.

Τρίτο: στο Νομοθετικό Διάταγμα της 10/16 Σεπτεμβρίου 1926 "περί κυρώσεως του Καταστατικού Χάρτη του Αγίου Όρους". Και τούτο γιατί σ' αυτό περιλαμβάνονται και άλλες διατάξεις που ρυθμίζουν την οργάνωση, τη διοίκηση και την απονομή της δικαιοσύνης στο Άγιο Όρος.

Τέταρτο: σε διατάξεις αυτοκρατορικών χρυσοβούλλων, Πατριαρχικών σιγιλλίων, σουλτανικών φερμανίων κ.α. που δεν καταργήθηκαν από τον Καταστατικό Χάρτη του Αγίου Όρους και το Νομοθετικό Διάταγμα της 10/16 Σεπτεμβρίου 1926.

Πέμπτο: στις κανονικές διατάξεις της Έκτακτης Εικοσαμελούς Συνάξεως. Οι διατάξεις αυτές εκδίδονται ύστερα από σχετική εξουσιοδότηση, αλλά για να ισχύσουν πρέπει πρώτα να κοινοποιηθούν στο Διοικητή του Αγίου Όρους και στη συνέχεια να επικυρωθούν από τον Υπουργό των Εξωτερικών, εκτός αν και οι διατάξεις αυτές αναφέρονται σε θέματα καθαρά πνευματικής φύσεως, οπότε ανακοινώνονται για έγκριση στο Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Έκτο: στους Εσωτερικούς Κανονισμούς των Μονών και των Σκητών, οι οποίοι εγκρίνονται από την Ιερά Κοινότητα και τις Κυρίαρχες Μονές, υπό την προϋπόθεση βέβαια να μην έρχονται αυτοί σε αντίθεση με τις διατάξεις του Καταστατικού Χάρτη του Αγίου Όρους.

Έβδομο: σε έθιμα που δεν καταργήθηκαν.

Και επί τη βάση των νομοθετικών αυτών κειμένων που προαναφέρθηκαν θα παρουσιαστεί με πολλή συντομία η όλη δομή του διοικητικού συστήματος που επικρατεί σήμερα στο Άγιο Όρος. Έτσι, η χερσόνησος του Άθω, από τη Μεγάλη Βίγλα και πέρα, η οποία αποτελεί την περιοχή του Αγίου Όρους είναι, σύμφωνα με το αρχαίο προνομιακό καθεστώς του, αυτοδιοίκητο τμήμα του Ελληνικού Κράτους, του οποίου η κυριαρχία πάνω σ' αυτό παραμένει άθικτη. Από πνευματική άποψη το Άγιο Όρος διατελεί υπό την άμεση δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Όλοι όσοι μονάζουν σ' αυτό αποκτούν την ελληνική ιθαγένεια μόλις προσληφθούν ως δόκιμοι ή μοναχοί, χωρίς άλλη διατύπωση. Το Άγιο Όρος διοικείται, σύμφωνα με το καθεστώς του, από τις είκοσι Ιερές Μονές του, μεταξύ των οποίων είναι κατανεμημένη ολόκληρη η χερσόνησος του Άθω, το έδαφος της οποίας είναι αναπαλλοτρίωτο.

Η διοίκηση του ασκείται από αντιπροσώπους των Ιερών Μονών, οι οποίοι αποτελούν την Ιερή Κοινότητα. Δεν επιτρέπεται καμία απολύτως μεταβολή στο διοικητικό σύστημα ή στον αριθμό των Μονών του Αγίου Όρους, ούτε στην ιεραρχική τάξη και τη θέση τους προς τα υποτελή τους εξαρτήματα.

Απαγορεύεται να εγκαταβιώνουν στο Άγιο Όρος ετερόδοξοι ή σχισματικοί.

Ο λεπτομερής καθορισμός των αγιορειτικών καθεστώτων και του τρόπου της λειτουργίας τους γίνεται από τον Καταστατικό Χάρτη του Αγίου Όρους, τον οποίο, με σύμπραξη του αντιπροσώπου του Κράτους, συντάσσουν και ψηφίζουν οι είκοσι Ιερές Μονές και τον επικυρώνουν το Οικουμενικό Πατριαρχείο και η Βουλή των Ελλήνων.

Η ακριβής τήρηση των αγιορειτικών καθεστώτων τελεί ως προς το πνευματικό μέρος υπό την ανωτάτη εποπτεία του Οικουμενικού Πατριαρχείου και ως προς το διοικητικό μέρος υπό την εποπτεία του Κράτους, στο οποίο ανήκει αποκλειστικά και η διαφύλαξη της δημόσιας τάξης και ασφάλειας.

Οι πιο πάνω εξουσίες του Κράτους ασκούνται από Διοικητή, του οποίου και τα δικαιώματα και τα καθήκοντα καθορίζονται με νόμο. Με νόμο επίσης καθορίζονται η δικαστική εξουσία που ασκούν οι μοναστηριακές αρχές και η Ιερή Κοινότητα, καθώς και τα τελωνειακά και φορολογικά πλεονεκτήματα του Αγίου Όρους (άρθρ. 105 && 1-5 του Συντάγματος 1975/86).

Έτσι από τη διάταξη αυτή του Συντάγματος, στο Άγιο Όρος πρέπει να συνυπάρχουν δύο διοικητικές Αρχές. Μία Πολιτική Διοικητική Αρχή και μία Μοναστηριακή Διοικητική Αρχή. Στην πρώτη υπάγεται ο Διοικητής του Αγίου Όρους, ο οποίος διορίζεται με Π.Διάταγμα που προκαλείται από τον Υπουργό των Εξωτερικών, στη δικαιοδοσία του οποίου και ανήκει. Ο Διοικητής δεν εποπτεύει μόνο σε ότι αφορά στη δημόσια τάξη και ασφάλεια, αλλά και στην τήρηση του Καταστατικού Χάρτη του Αγίου Όρους. Επίσης ο ίδιος προκαλεί και την προσοχή της Ιερής Κοινότητας για τις παραβάσεις που κάνει οποιαδήποτε Μοναστηριακή Αρχή που βρίσκεται στο Άγιο Όρος. Κατά την ενάσκηση δε των καθηκόντων του αυτών, ο Διοικητής έρχεται σε άμεση επαφή με την Ιερή Κοινότητα και τις άλλες Μοναστηριακές Αρχές αλληλογραφώντας με αυτές. Σε περίπτωση δε απουσίας ή κωλύματός του αναπληρώνεται από τον γραμματέα του. Επίσης ο Διοικητής είναι εκείνος ο οποίος διατάζει τα όργανα που βρίσκονται στη δικαιοδοσία του, δηλαδή τη δύναμη της χωροφυλακής και το προσωπικό της Διοίκησης, για την εκτέλεση των αποφάσεων της Ιερής Κοινότητας και των Μοναστηριακών Αρχών (άρθρ.3-5,Ν.Δ. 10/16.9.1926).

Και στη δεύτερη, στη Μοναστηριακή δηλαδή Διοικητική Αρχή, προκειμένου να εξασφαλιστεί η αυτοδιοίκηση που υπάρχει στο Άγιο Όρος, υπάγονται τόσο τα επιμέρους διοικητικά, μονοπρόσωπα και συλλογικά όργανα καθεμιάς από τις είκοσι Ιερές Κυριαρχικές, Βασιλικές, Πατριαρχικές και Σταυροπηγιακές Μονές, που ούτε ο αριθμός τους, ούτε η ιεραρχική τους τάξη μπορεί να μεταβληθεί, όσο και τα γενικά διοικητικά όργανα του Αγίου Όρους, που είναι η Ιερή Κοινότητα, η Ιερή Επιστασία και η Έκτακτη Εικοσαμελής Σύναξη.

Και οι Μονές αυτές λέγονται: "Κυρίαρχες", γιατί όχι μόνον έτσι ονομάζονται αυτές στο Άγιο Όρος και αυτοδιοικούνται σύμφωνα με το δικό τους Εσωτερικό Κανονισμό, αλλά και γιατί σε αυτές υπάγονται όλα τα Εξαρτήματα που βρίσκονται στο Άγιο Όρος, δηλαδή οι Σκήτες, τα Κελλιά, οι Καλύβες, τα ησυχαστήρια και τα καθίσματα κατά τα ανέκαθεν κρατούντα. "Βασιλικές και Πατριαρχικές" γιατί είτε ιδρύονταν, είτε προστατεύονταν αντίστοιχα από βασιλείς ή Πατριάρχες, και "Σταυροπηγιακές", γιατί τοποθετείται σε αυτές σταυρός που αποστέλλεται από το Οικουμενικό Πατριαρχείο. Έτσι οι Μονές κατά ιεραρχική αμετάβλητη τάξη, η οποία δεν μπορεί να αυξομειωθεί, είναι:

1. της Μεγίστης Λαύρας που ιδρύθηκε το 963.
2. του Βατοπεδίου που ιδρύθηκε το 972.
3. των Ιβήρων που ιδρύθηκε επίσης το 972.
4. του Χιλανδαρίου που ιδρύθηκε το 1197 και είναι σερβική.
5. του Διονυσίου που ιδρύθηκε το 1375.
6. του Κουτλουμουσίου που ιδρύθηκε το 12 αιώνα.
7. του Παντοκράτορος που ιδρύθηκε το 1363.
8. του Ξηροποτάμου που ιδρύθηκε το 970 (;).
9. του Ζωγράφου που ιδρύθηκε γύρω στο 973 και είναι βουλγαρική.
10. του Δοχειαρίου που ιδρύθηκε γύρω στο 970.
11. του Καρακάλλου που ιδρύθηκε στις αρχές του 11ου αιώνα.
12. του Φιλοθέου που ιδρύθηκε γύρω στα τέλη του 10ου αιώνα.
13. της Σίμωνος Πέτρας που ιδρύθηκε το πρώτο μισό του 14ου αιώνα.
14. του Αγίου Παύλου που ιδρύθηκε το δεύτερο μισό του 10ου αιώνα.
15. του Σταυρονικήτα από το 1541.
16. του Ξενοφώντος που ιδρύθηκε στα τέλη του 10ου αιώνα.
17. του Γρηγορίου που ιδρύθηκε πριν από τα μέσα του 14ου αιώνα.
18. του Εσφιγμένου που ιδρύθηκε στα τέλη του 10ου αιώνα.
19. του Ρωσικού (του Παντελεήμονος) που ιδρύθηκε το 10ο αιώνα, και
20. του Κωνσταμονίτου που ιδρύθηκε τον 11ο αιώνα.

Οι Μονές αυτές παλαιότερα διακρίνονταν σε "κοινόβιες" και σε "ιδιόρρυθμες" ανάλογα με τον τρόπο της οργάνωσης και της διοίκησής τους. Σήμερα εξακολουθούν όχι μόνον να αυτοδιοικούνται, να διοικούνται δηλαδή σύμφωνα με τα όσα ορίζει ο Εσωτερικός τους Κανονισμός, ο οποίος ψηφίζεται από τις ίδιες και εγκρίνεται από την Ιερή Κοινότητα που τις εποπτεύει, αλλά και να διαχειρίζονται μόνες τους τις περιουσίες τους. Έτσι σήμερα όλες ανεξαιρέτως οι Μονές του Αγίου Όρους είναι κοινόβιες και στα Εξαρτήματα των Κυρίαρχων αυτών Μονών, όπως αναφέρθηκε, ανήκουν: Οι "Σκήτες", δηλαδή ένα σύνολο "καλυβών" (βλ. περισσότερα πιο κάτω) ή "καλυβιών" ή και μικρότερων ακόμη οικημάτων, όπως είναι τα "ησυχαστήρια", τα "καθίσματα", τα "ερμητήρια" και οι "εγκλείστρες", το οποίο διέπεται από έναν Εσωτερικό Κανονισμό που εγκρίνεται από την Κυρίαρχη Μονή.

Οι Σκήτες είναι δώδεκα. Τέσσερις κοινόβιες και οκτώ ιδιόρρυθμες.

Κοινόβιες είναι: 1) η Σκήτη επ' ονόματι της Κοιμήσεως της Θεοτόκου (Βογορόδιτσα) της Μονής του Αγίου Παντελεήμονος (του Ρωσικού), 2) η Σκήτη επ' ονόματι του Προφήτη Ηλία της Μονής του Παντοκράτορος, 3) η Σκήτη επ' ονόματι του Τιμίου Προδρόμου της Μονής Μεγίστης Λαύρας και 4) η Σκήτη επ' ονόματι του Αγίου Ανδρέου της Μονής Βατοπεδίου.

Ιδιόρρυθμες είναι: 1) η Σκήτη επ' ονόματι της Αγίας Άννας της Μονής Μεγίστης Λαύρας, 2) η Σκήτη της ίδιας Μονής επ' ονόματι της Αγίας Τριάδας-Καυσοκαλυβίων, 3) η Σκήτη επ' ονόματι του Τιμίου Προδρόμου της Μονής των Ιβήρων, 4) η Σκήτη του Αγίου Δημητρίου της Μονής Βατοπεδίου, 5) η Σκήτη επ' ονόματι του Αγίου Παντελεήμονος της Μονής Κουτλουμουσίου, 6) η Σκήτη επ' ονόματι του Γενεσίου της Θεοτόκου (Νέα Σκήτη) της Μονής του Αγίου Παύλου, 7) η Σκήτη της ίδιας Μονής επ' ονόματι του Αγίου Δημητρίου (Λάκκου) και 8) η Σκήτη επ' ονόματι του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου της Μονής Ξενοφώντος. Κάθε Σκήτη οφείλει να τηρεί αναλλοίωτη την οργάνωση και τη διοίκησή της που της καθορίζεται

από έναν Εσωτερικό Κανονισμό, ο οποίος εγκρίνεται από την Κυρίαρχη Μονή και ο οποίος δεν πρέπει να έρχεται σε αντίθεση με τις διατάξεις του Καταστατικού Χάρτη του Αγίου Όρους.

Τα "Κελλιά", ένα είδος, δηλαδή, μοναστικών αγροτικών οικημάτων, όπου σε κάθε ένα από αυτά ασκείται ένας μοναχός που καλείται γέροντας και είναι εξοικειωμένος με τη μοναστική ζωή, γιατί ασκήθηκε ως αδελφός στην Κυρίαρχη Μονή. Αν και τον γέροντα αυτόν συνήθως τον ακολουθούν και δύο ακόμη μοναχοί. Παρά ταύτα τα τρία αυτά πρόσωπα του κάθε Κελλιού μπορούν να προσλάβουν και άλλους ακόμη τρεις δόκιμους μοναχούς ή υποτακτικούς, χωρίς όμως να επιτρέπεται η παραπέρα αύξηση του αριθμού της.

Οι "Καλύβες", τα "ησυχαστήρια", τα "καθίσματα", τα "ερμητήρια" και οι "εγκλείστρες" είναι τόποι ιεροί των Κυρίαρχων Μονών, στους οποίους ασκείται ένας συνήθως μοναχός, ο οποίος ζει από τα ελέη των Μονών και τους καρπούς της γης.

Στα μονοπρόσωπα διοικητικά όργανα των Μονών και των Εξαρτημάτων τους υπάγονται: Ο Ηγούμενος για τις Μονές. Αυτός είναι αιρετός και ισόβιος. Και για να εκλεγεί πρέπει όχι μόνο να έχει: α) χρηστό ήθος, σταθερή ευσέβεια, ανεπίλεπτη διαγωγή, εκκλησιαστική μόρφωση, εγκύκλιο παιδεία και διοικητική ικανότητα, β) ηλικία 40 τουλάχιστον ετών, και γ) κουρά στο Άγιο Όρος, προτιμωμένου εκείνου που είχε εγγραφεί στη Μονή πριν από 10 χρόνια, αλλά και να μην έχει καταδικαστεί για κατάχρηση μοναστηριακής περιουσίας. Και σε περίπτωση που διαπιστωθεί από την αδελφότητα της Μονής, πως δεν υπάρχει μεταξύ των αδελφών της κανένας υποψήφιος με τα προσόντα που ορίζει ρητά ο Καταστατικός Χάρτης, τότε επιτρέπεται να προσκληθεί οποιοσδήποτε μοναχός από το Άγιο Όρος, ο οποίος θεωρείται κατάλληλος για Ηγούμενος της Μονής. Τον Ηγούμενο τον εκλέγουν με μυστική ψηφοφορία όλοι οι αδελφοί της Μονής που έχουν συμπληρώσει εξαιτία από τότε που εκάρησαν μοναχοί. Το αντίγραφο του Πρακτικού της εκλογής αποστέλλεται στην Ιερή Κοινότητα για την εγκατάσταση του Ηγούμενου σύμφωνα με τα έθιμα που ισχύουν και για τη γνωστοποίηση της εκλογής του στο Οικουμενικό Πατριαρχείο.

Ο Ηγούμενος, ως πνευματικός πατέρας, ασκεί μόνος του την πνευματική εξουσία πάνω στους αδελφούς της Μονής. Επιβλέπει, δηλαδή, την ψυχική τους κατάσταση, προλαμβάνει κάθε εκτροπή τους και τους καθοδηγεί με τη διδασκαλία και την υποδειγματική του ζωή στον προορισμό τους. Γι' αυτό και οι αδελφοί του μοναχοί οφείλουν να τον σέβονται και να τον υπακούουν. Ενώ κατά την άσκηση της διοικητικής του εξουσίας οφείλει να συνεργάζεται υποχρεωτικώς με την "Επιτροπή" (βλ. πιο κάτω) έτσι ώστε να μην είναι δυνατή καμιά ενέργειά του χωρίς τη γνώμη της "Επιτροπής", όπως και της "Επιτροπής" χωρίς τη γνώμη του Ηγούμενου. Κι αυτό γιατί τόσο ο Ηγούμενος, όσο και η "Επιτροπή" αποτελούν και οι δύο μαζί, την εκτελεστική Αρχή των αποφάσεων της "Γεροντίας" (βλ. πιο κάτω). Τέλος, σε καμιά περίπτωση δεν επιτρέπεται τόσο η συγκέντρωση όλης της διοικητικής εξουσίας στα χέρια του Ηγούμενου, όσο και ο σφετερισμός των δικαιωμάτων της "Επιτροπής" ή της Γεροντίας από τον ίδιο.

Ο Δικαίος για τις Σκήτες. Αυτός για να εκλεγεί, πρέπει να είναι ένας από τους γέροντες των Καλυβών που να διακρίνεται για την αρετή του και τη διοικητική του ικανότητα από την κυρίαρχη Μονή του. Τον Δικαίο τον εκλέγουν στις αρχές Μαΐου οι Γέροντες των Καλυβών και η θητεία του είναι ετήσια. Τα καθήκοντα του εκάστοτε

Δικαίου είναι να κατοικεί στο οίκημα και όχι στην καλύβα του, να φροντίζει για την εσωτερική τάξη της Σκήτης, να φιλοξενεί τους ξένους, να τελεί τις ακολουθίες στο Κυριακό, δηλαδή στο ναό, να επαγρυπνεί μαζί με τους "Συμβούλους" για τη διαγωγή όλων που βρίσκονται στη Σκήτη, νουθετώντας τους και συμβουλευόντάς τους, να καταγγέλει εκείνους που είναι δύστροποι και αδιόρθωτοι στη "Σύναξη των Γερόντων" και μέσω αυτής στην Κυρίαρχη Μονή, να επιδιώκει μαζί με τους "Συμβούλους" συμβιβαστική λύση για τις διαφορές που αναφύονται και να εκτελεί επίσης μαζί τους τις αποφάσεις της "Συνάξεως των Γερόντων" και να διαφυλάττει υπευθύνως τα ιερά κειμήλια, σκεύη, άμφια, χειρόγραφα, βιβλία και όλα γενικώς τα αντικείμενα της Σκήτης που έχουν αξία.

Στα συλλογικά διοικητικά όργανα των Μονών και των Εξαρτημάτων τους υπάγονται: Η "Επιτροπή" και η "Γεροντία" για τις Κυρίαρχες Μονές και οι "Σύμβουλοι" και η "Σύναξη των Γερόντων" για τις Σκήτες. Εδώ θα πρέπει να ειπωθεί πως παλαιότερα στα συλλογικά διοικητικά όργανα των Ιδιόρρυθμων Μονών υπάγονταν η "Διοικούσα Επιτροπή" και η "Σύναξη των Προισταμένων". Η "Επιτροπή" αποτελείται από δύο ή τρία μέλη τα οποία προέρχονται από τη "Γεροντία". Η θητεία τους είναι ετήσια και εκλέγονται επίσης από τη "Γεροντία". Η "Επιτροπή" συνεργάζεται πάντοτε με τον Ηγούμενο που είναι Πρόεδρος της και ασκούν μαζί με τη διοίκηση και τη διαχείριση της Μονής. Οι υποψήφιοι για μέλη της "Γεροντίας" πρέπει να διακρίνονται για το χρηστό τους ήθος και τη διοικητική τους ικανότητα. Αν και προτιμούνται πάντοτε οι κάτοχοι εκκλησιαστικής μόρφωσης και κάθε εγκυκλίου παιδείας. Τα περί της εκλογής τους αναφέρονται στον Εσωτερικό Κανονισμό της κάθε Μονής. Όσοι όμως εκλεγούν είναι ισόβιοι, εκτός κι αν εκπέσουν από το αξίωμά τους εξαιτίας καταδικαστικής απόφασεως. Σε περίπτωση που ο Ηγούμενος ύστερα από την πρώτη και τη δεύτερη παρατήρηση της "Γεροντίας", η οποία αναγράφεται στα Πρακτικά, εξακολουθεί να μη διορθώνεται, τότε παύεται, αν το θελήσουν τα 2/3 των μελών της "Γεροντίας". Διαφορετικά, εάν δεν το θελήσει η πλειοψηφία της αδελφότητας, τότε προσκαλείται η Ιερή Κοινότητα για να λύσει τη διαφορά, επειδή είναι η Ανώτατη Αρχή, η οποία εποπτεύει για την πιστή τήρηση του Καταστατικού Χάρτη του Αγίου Όρους.

Τόσο τα μέλη της "Επιτροπής", όσο και τα μέλη της "Γεροντίας" οφείλουν να προβάλλουν τους εαυτούς τους ως παράδειγμα της κοινοβιακής ζωής, με το να παρακάθονται σε κοινή τράπεζα με τους αδελφούς τους, να διδάσκουν εμπράκτως της ακτημοσύνη και την αγάπη, να φροντίζουν για τους ασθενείς και τους γέροντες, παρέχοντας πρώτα αυτοί πλήρη σεβασμό και κύρος προς τους κοινοβιακούς όρους και θεσμούς.

Οι "Σύμβουλοι" σε κάθε Σκήτη είναι δύο ως τέσσερις. Οι μισοί εκλέγονται όπως και ο Δικαίος και οι άλλοι μισοί εκλέγονται από την Κυρίαρχη Μονή. Σε περίπτωση που οι "Σύμβουλοι" είναι δύο, η θητεία τους είναι ετήσια. Σε περίπτωση όμως που οι "Σύμβουλοι" είναι τρεις, τότε κάθε έτος αντικαθίσταται ένας ή και περισσότεροι. Ενώ όταν είναι τέσσερις αντικαθίστανται ή μόνο οι δύο ή και οι τέσσερις σύμφωνα με όσα ισχύουν σε κάθε Σκήτη. Κάθε Σκήτη έχει δική της σφραγίδα, η οποία φέρει το όνομά της καθώς και το όνομα της Κυρίαρχης Μονής. Είναι δε διαιρεμένη σε τρία ή τέσσερα τμήματα, έτσι ώστε κάθε "Σύμβουλος" να κρατάει το ένα τμήμα της. Ο Δικαίος και οι "Σύμβουλοι" οφείλουν να συνεργάζονται και να προάγουν τα συμφέροντα της Σκήτης τους. Διαφορετικά καμιά μονομερής πράξη τους, εκτός από τα συνηθισμένα καθήκοντά τους, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως έγκυρη. Στη "Σύναξη

των Γερόντων" υποβάλλονται όλες οι σπουδαίες υποθέσεις της Σκήτης, αλλά οι αποφάσεις της πρέπει απαραίτητως να εγκριθούν από την Κυρίαρχη Μονή.

Τέλος, στα γενικά διοικητικά όργανα του Αγίου Όρους, όπως αναφερθήκε, υπάγονται η Ιερή Κοινότητα, η Ιερή Επιστασία και η Έκτακτη Εικοσαμελής Σύναξη.

Η Ιερή Κοινότητα του Αγίου Όρους, η οποία εδρεύει στις Καρυές, είναι σώμα διαρκές, που αποτελείται από τους είκοσι αντιπροσώπους των ισάριθμων Κυριαρχικών Μονών του Αγίου Όρους. Οι αντιπρόσωποι αυτοί εκλέγονται ο καθένας από τη Μονή που προέρχεται σύμφωνα με τον Εσωτερικό Κανονισμό της Μονής του, το βραδύτερο μέσα στο πρώτο δεκαπενθήμερο του μηνός Ιανουαρίου κάθε έτους. Οι υποψήφιοι για αντιπρόσωποι πρέπει να προέρχονται από τους αδελφούς της Μονής, να έχουν ηλικία πάνω από 30 χρόνια, να διακρίνονται για τη σύνεση και το ανεπίληπτο της ζωής τους, προτιμούμενοι πάντοτε όσοι έχουν εκκλησιαστική μόρφωση και εγκύκλιο παιδεία. Επίσης η υπηρεσία τους είναι ετήσια, αλλά μπορεί να παραταθεί και για άλλα έτη, αν η Μονή του τον επανεκλέξει.

Η Ιερή Κοινότητα συνεδριάζει τακτικώς τρεις φορές την εβδομάδα και εκτάκτως όσες φορές παραστεί ανάγκη. Γι' αυτό και οι αντιπρόσωποι παραμένουν μονίμως στις Καρυές, για να προσέρχονται ανελλιπώς στις συνεδριάσεις της Ιερής Κοινότητας. Τη συζήτηση των συνεδριάσεων αυτών τη διευθύνει ο Πρωτοεπιστάτης. Και απαρτία σε αυτές υπάρχει όταν παρευρίσκονται τα 2/3 των αντιπροσώπων, δηλαδή 14 αντιπρόσωποι. Επίσης σε αυτές μπορεί να παρευρίσκονται και ο Διοικητής του Αγίου Όρους σε περίπτωση που προσκληθεί.

Η Ιερή Επιστασία αντιπροσωπεύει την εκτελεστική εξουσία της Ιερής Κοινότητας και αποτελείται από τέσσερα μέλη. Γι' αυτό και οι είκοσι Ιερές Μονές διαιρούνται σε πέντε τετράδες, κάθε μία από τις οποίες ασκεί την Ιερή Επιστασία για ένα χρόνο ανά πενταετία και πιο συγκεκριμένα από την 1η Ιουνίου μέχρι τέλος Μαΐου. Προς τούτο αποστέλλεται κάθε έτος από κάθε Μονή καθεμιάς τετράδας ένας Επιστάτης, που έχει τα ίδια προσόντα με εκείνα των αντιπροσώπων των Μονών. Ο Επιστάτης της πρώτης στην τάξη Μονής καλείται Πρωτεπιστάτης, είναι ο πρόεδρος της Ιερής Επιστασίας και ως σύμβολο της εξουσίας του κρατάει τη ράβδο του Πρώτου.

Οι πέντε τετράδες που προαναφέρθηκαν έχουν ως εξής:

- Α΄ Τετράς: Μεγίστης Λαύρας, Δοχειαρίου, Ξενοφώντος και Εσφιγμένου.
- Β΄ Τετράς: Βατοπεδίου, Κουτλουμουσίου, Καρακάλλου και Σταυρονικήτα.
- Γ΄ Τετράς: Ιβήρων, Παντοκράτορος, Φιλοθέου και Σίμωνος Πέτρας.
- Δ΄ Τετράς: Χιλανδαρίου, Ξηροποτάμου, Αγίου Παύλου και Γρηγορίου.
- Ε΄ Τετράς: Διονυσίου, Ζωγράφου, Ρωσικού και Κωνσταμονίτου.

Οι Επιστάτες μένουν διαρκώς στις Καρυές και απουσιάζουν εναλλάξ και κατά ιεραρχική τάξη, όσες φορές το απαιτήσει καθήκον τους. Ο Πρωτεπιστάτης όμως δεν μπορεί να απομακρυνθεί από την έδρα του. Οι Επιστάτες είναι μεταξύ τους ίσοι και ο Πρωτεπιστάτης πρώτος μεταξύ ίσων. Οι αποφάσεις λαμβάνονται κατά πλειοψηφία και σε περίπτωση ισοψηφίας υποβάλλεται η υπόθεση στην κρίση και απόφαση της Ιερής Κοινότητας. Κάθε δε απόφαση της Ιερής Επιστασίας που λαμβάνεται εν αγνοία ενός Επιστάτη είναι άκυρη. Η Ιερή Επιστασία οφείλει να διεκπεραιώνει και να σφραγίζει την αλληλογραφία της Ιερής Κοινότητας. Η δε σφραγίδα της Ιερής

Κοινότητας, που φέρει στο μέσο την εικόνα της Θεοτόκου, παραδίδεται κάθε φορά στους νέους Επιστάτες κατά την ανέκαθεν κρατούσα τάξη κι αυτό γιατί είναι διαιρεμένη σε τέσσερα κομμάτια και ο κάθε Επιστάτης κρατάει και από ένα. Επίσης η Ιερή Επιστασία οφείλει να φροντίζει για την καθαριότητα και την επισκευή των δρόμων στις Καρυές, καθώς και για το φωτισμό τους, να διενεργεί αστυιατρικές επιθεωρήσεις, να προβαίνει στη διατίμηση των τροφίμων, να επιβλέπει την ευπρεπή και κόσμια συμπεριφορά, απαγορεύοντας τις αταξίες, τα άσματα κ.λ.π. στους κεντρικούς δρόμους, να παρακολουθεί τις ώρες λειτουργίας των καταστημάτων κ.α. Τέλος, η Ιερή Επιστασία διαχειρίζεται το Κοινό Ταμείο με την ευθύνη των Μονών.

Η Έκτακτη Εικοσαμελής Σύναξη αποτελείται από τους Ηγουμένους και τους Προϊσταμένους των Είκοσι ιερών Μονών. Αυτή συνέρχεται αυτοδικαίως δύο φορές το χρόνο. Μία φορά 15 ημέρες μετά το Πάσχα και μία φορά στις 20 Αυγούστου. Η Έκτακτη Εικοσαμελής Σύναξη αποτελεί το ανώτατο νομοθετικό και δικαστικό σώμα στο Άγιο Όρος. Τέλος, στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, ως ανώτατο δικαστήριο υπάγονται όλες οι πνευματικές υποθέσεις. Επίσης το Οικουμενικό Πατριαρχείο εγκρίνει τις Κανονιστικές διατάξεις που έχουν πνευματικό χαρακτήρα και ψηφίζονται από την Έκτακτη Εικοσαμελή Σύναξη. Και με τον τρόπο αυτόν της οργάνωσης και διοίκησης των ιερών Μονών του Αγίου Όρους, διαφυλάσσεται με κάθε ακρίβεια η ησυχία, η υπομονή, η υπακοή, η ταπεινοφροσύνη και γενικά η τάξη και η πειθαρχία που πρέπει να επικρατεί στο Άγιο Όρος.

Αγιορείτες Άγιοι

Το Άγιον Όρος στην υπερχιλιόχρονη ιστορία του υπήρξε πάντα το άοκνο εργαστήρι της σοφίας και της αρετής με εξέχουσες μορφές λογίων κι εναρέτων μοναχών.

Από τα μέσα του 18ου αιώνας παρατηρείται μία μεγάλη άνθηση στο Άγιον Όρος, που φθάνει μέχρι τις ημέρες μας. Οι όσιοι Ακάκιος ο Κασσοκαλυβίτης (+ 1730), ο υπέρμετρος αυστηρός σπηλαιώτης ασκητής, ο μιμητής του οσίου Μαξίμου του Κασσοκαλύβη Ιερόθεος ο Ιβηρίτης (+ 1745), ο σοφός διδάσκαλος Ανθιμος ο Κουρούκλης (+ 1782), ο ιλαρός κήρυκας νήσων του Αιγαίου και του Ιονίου, Παΐσιος ο Βελιτκόφκστ (+ 1794) ο δημιουργός "ασκητικοφιλογικής" σχολής, Σωφρόνιος ο Αγιαννανίτης, Μακάριος ο Νοταράς (+ 1805) ο ασκητής ιεράρχης, Γεώργιος της Τσερνίκα της Ρουμανίας (+ 1806), Νικόδημος ο Αγιορείτης (+ 1809) ο γνωστός σοφός συγγραφέας, Αθανάσιος ο Πάριος (+ 1813) ο διακεκριμένος διδάσκαλος, Σωφρόνιος Βράτσης της Βουλγαρίας (+ 1813), Αρσένιος ο εν Πάρω (+ 1877) ο διάσημος ασκητής, Αντύπας της Μολδαβίας (+ 1822), Σιλουανός ο Ρώσος ο Αθωνίτης (+ 1938) γνωστός από την ωραία βιογραφία του και Σάββας ο εν Καλύμνω (+ 1948) ο Θαυματουργός, αποτελούν σημαντικό πυρήνα φωτισμού, διδασκαλίας και προσφοράς.

Μαζί με τους παραπάνω συγκαταλέγονται και οι ένδοξοι Αγιορείτες νεόμαρτυρες, που στον 18ο και 19ο αιώνα φθάνουν τους εξήντα και μεταξύ αυτών διακρίνονται: Παχώμιος ο Νεοσκητιώτης (+ 1730), Κωνσταντίνος ο Ρώσος (+ 1742), Δαμασκηνός ο Θεσσαλός (+ 1771), Κοσμάς ο Αιτωλός (+ 1779) ο γνωστότατος διδαχός και ιδρυτής ναών και σχολείων, Λουκάς ο Σταυρονικητιανός (+ 1802), Γεράσιμος ο Κουτλουμουσιανοσκητιώτης (+ 1812), Ευθύμιος ο Ιβηροσκητιώτης (+ 1814), Γεδεών ο Καρακαλληνός (+ 1818), Αγαθάγγελος ο Εσφιγμενίτης (+ 1819), Γρηγόριος ο Ε' Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως (+ 1821), Παύλος ο Κωνσταμονίτης (+ 1824) και τελευταίος γνωστός Αθανάσιος ο Λήμιος (+ 1846). Η ίδρυση της Αθωνιάδος Ακαδημίας (1749) αποτελεί σταθμό της νεότερης αγιορείτικης ανθήσεως. Αξιόλογοι διδάσκαλοι διδάσκουν σε αυτή όπως ο Νεόφυτος ο Κασσοκαλυβίτης, ο πρώτος σχολάρχης της, με διάδοχο τον Αρχιμανδρίτη Αγάπιο τον Αγιοταφίτη, που σφαγιάστηκε έξω της Θεσσαλονίκης από τους Τούρκους, Ευγένιος ο Βούλγαρις, ο χαρισματούχος διδάσκαλος, Νικόλαος Ζερτζούλης ο Μετσοβίτης, Παναγιώτης Παλαμάς, Αθανάσιος ο Πάριος και άλλοι. Έφοροι και προστάτες της Ακαδημίας αναδείχθηκαν οι άγιοι Γρηγόριος ο Ε', Νικόδημος ο Αγιορείτης και Μακάριος ο

Νοταράς. Μαθητές της υπήρξαν οι νεομάρτυρες Κοσμάς ο Αιτωλός, Κωνσταντίνος ο Υδραίος και Αθανάσιος Κουλακιώτης όπως επίσης οι πνευματικοί άνδρες Ιώσηπος Μοισιόδαξ, Σέργιος Μακραίος και ο εθνομάρτυς Ρήγας Φεραίος. Είναι γεγονός πως για το τουρκοκρατούμενο Γένος η Αθωνιάδα Σχολή απέβη ένας ακόμη φάρος και μία ελπίδα για την επιβίωσή του. Το τυπογραφείο επίσης που ιδρύεται στη Μ. Λαύρα από τον Κοσμά τον Επιδαύριο (1755) και η παρά τη μονή Βατοπεδίου Σχολή συνδράμουν στην αφύπνιση του Γένους, αλλά δυστυχώς μετά καιρό παρακμάζουν.

Την ίδια εποχή ζουν κι εργάζονται επιφανείς λόγιοι όπως οι Παπα - Ιωνάς Κausοκαλυβίτης, Διονύσιος Σιατιστέας, Νεόφυτος Σκουρτέος, Βαρθολομαίος Κουτλουμουσιανός, Παχώμιος ο Τυρναβίτης, Διονύσιος ο εκ Φουρνά (+ 1745) ο Καρυώτης αγιογράφος και συγγραφέας του βιβλίου της τέχνης των ζωγράφων και ο Καισάριος Δαπόντες (+ 1784) ο Ξηροποταμηνός μοναχός και πολυταξιδεμένος συγγραφέας και ποιητής, Δωρόθεος (Ευελπίδης) Βατοπεδινός, Νικηφόρος Ιβηρίτης ο Χαρτοφύλακας.

Στα μέσα του 18ου αιώνας αναπτύσσονται σε όλο το Άγιον Όρος σοβαρές θεολογικές συζητήσεις γύρω από τα ζητήματα της τελέσεως των μνημοσύνων των κεκοιμημένων, της συνεχούς θείας μεταλήψεως και άλλα σχετικά με την ακρίβεια της Ορθοδόξου Παραδόσεως. Αφορμή των μακρών συζητήσεων απετέλεσε η ανοικοδόμηση του Κυριακού ναού της Ιεράς Σκήτης της Αγίας Άννης (1754). Τέθηκε το ζήτημα αν τα τελούμενα μνημόσυνα υπέρ των δωρητών και αφιερωτών θα πρέπει να γίνονται την ημέρα του Σαββάτου ή της Κυριακής. Επίσης ποια θα πρέπει να είναι η συχνότητα της προσελεύσεως των μοναχών στη Θεία Κοινωνία. Οι συζητήσεις δίχασαν τους μοναχούς και αυτούς που επέμεναν για την τέλεση των μνημοσύνων τα Σάββατα που αποκάλεσαν κοροϊδευτικά "κολλυβάδες". Αυτοί όμως φαίνεται πως ήταν, παρά την αυστηρή τους επιμονή, βαθείς γνώστες της εκκλησιαστικής παραδόσεως κι αγωνίσθηκαν σθεναρά για τη γνησιότητα και την αποκάθαρση της παραδόσεως από πρόσθετες προσμήξεις. Έτσι η προσωνομία "κολλυβάς" απετέλεσε ευφημισμό και το κίνημα δημιούργησε χρήσιμη και αγαθή αναγέννηση κι ανακαίνιση. Μάλιστα οι πρωτοπόροι του φιλοκαλικού αυτού κινήματος είναι τρεις άγιοι: Μακάριος Νοταράς, Νικόδημος Αγιορείτης και Αθανάσιος Πάριος. Συνοδοιοπόροι τους και συνέκδημοι οι διαπρεπούς λόγιοι: Νεόφυτος ο Κausοκαλυβίτης, Χριστόφορος ο Αρτηνός, Αγάπιος ο Κύπριος, Ιάκωβος ο Πλοποννήσιος, Παύλος ο ερημίτης, Θεοδώρητος ο Εσφιγμενίτης και αρκετοί άλλοι. Ορισμένοι ως αυτοεξόριστοι κατέφυγαν στην ηπειρωτική και νησιωτική Ελλάδα και ίδρυσαν δεκάδες μονών, που αρκετές σώζονται μέχρι σήμερα, και στάθηκαν στηρίγματα του λαού στα δυτικότερα ρεύματα. Έτσι βλέπουμε τον όσιο Μακάριο τον Νοταρά στη Χίο, τον Νήφωνα τον Χίο στη Σκιάθο, τον Διονύσιο τον Σκιαθίτη στη Σκύρο, τον Ιερόθεο στην Ύδρα με αρκετούς μαθητές και φίλους της αγιορείτικης μοναχοτρόφου και αγιοτρόφου παραδόσεως. Στις μονές που ιδρύουν παρατηρούμε πλούσια δράση και σημαντική προσφορά. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο με συνοδικές αποφάσεις δίνει τις τελικές λύσεις στο "κολλυβαδικό" ζήτημα. Τα μνημόσυνα μπορούσαν να τελούνται ανάλογα με τις περιστάσεις και η Θεία Μετάληψη με την κατάλληλη προετοιμασία μπορεί να γίνεται συχνά, δίχως να μένει κανείς στην ξηρότητα του τύπου αλλά στη ζωή της ουσίας.

Οι όσιοι Νικόδημος ο Αγιορείτης, Μακάριος ο Νοταράς και Αθανάσιος ο Πάριος είναι οι χαρακτηριστικοί εκπρόσωποι της αναγεννήσεως στο Άγιον Όρος και του πνεύματος που επικράτησε. Πρόκειται για συγγραφείς γνωστών βιβλίων που

επέδρασαν στις ψυχές των υποδούλων και που τα πονήματα τους επανεκδίδονται συνεχώς μέχρι τις ημέρες μας. Το αγιορείτικο θεολογικό πνεύμα σφραγίζεται με την έκδοση της "Φιλοκαλίας των Ιερών Νηπτικών" (1785), που αποτελεί εκδοτικό σταθμό στα θεολογικά γράμματα.

Το Άγιον Όρος σε μία δύσκολη εποχή όπως η Τουρκοκρατία διατήρησε τη φλόγα του πάντα άσβεστη και μάλιστα θέλησε συχνά να τη μεταλαμπαδεύσει στους λαούς των Βαλκανίων και του Βορρά. Έτσι η ανταλλαγή επισκέψεων και η παραμονή αρκετών ανδρών στον ιερό Άθωνα δημιούργησε μια αξιόλογη πνευματική και πολιτιστική κίνηση. Στην ησυχία του Αγίου Όρους, ως σχολή ανώτερης φιλοσοφίας καλλιεργείτο όχι μόνο η άσκηση και η νήψη, αλλά και η μελέτη στις πλούσιες βιβλιοθήκες, οι μεταφραστικές εργασίες σπάνιων κειμένων, η σπουδή στην τέχνη και η μεταφορά ενός πνεύματος προσφοράς και θυσίας. Μεγάλης πνοής είναι το έργο του στάρετς Παΐσιου Βελιτσκόφκστ μετά την αναχώρησή του από τον Άθωνα. Υπήρξε αναμορφωτής του μοναχισμού στη Ρουμανία και Ρωσία. Παρόμοιο έργο επιτελεί ο μαθητής του όσιος Γεώργιος της Τσερνίκα (+ 1806) στις μονές της Μολδαβίας, έχοντας υποτακτικούς εκατοντάδες μοναχούς, ο όσιος Σωφρόνιος Βράτσης (+ 1813) στο Βουκουρέστι, ο όσιος Αντύπας (+ 1882) από τη Μολδαβία πηγαίνει στο Ιάσιο και καταλήγει στη μονή Βαρλαάμ της Φιλανδίας και ο Ρώσος όσιος Σιλουανός ο Αθωνίτης (+ 1938) διδάσκει με την πολυμεταφρασμένη βιογραφία του του αρχιμ. Σωφρονίου (+ 1993) και μετά τη μακαρία τελευτή του. Για μια ακόμη φορά γίνεται φανερή η αίγλη της οικουμενικότητας του Αγίου Όρους.

Η αγιορείτικη μοναχική πολιτεία δεν φύλαξε ποτέ μόνο για τον εαυτό της την ευωδία του άνθους της αρετής της. Παρά τη σκληρότητα της τουρκικής σκλαβιάς, την πενία, τη δυσκολία των μετακινήσεων και τους πολλούς κινδύνους, ο ταπεινός αγιορείτικος σκούφος ταξίδεψε σε όλο τον ελληνισμό, για να μεταφέρει το νηφάλιο κήρυγμα της σωτηρίας, της λυτρώσεως, της παραμυθίας, της ενισχύσεως και της ελπίδος. Φλογεροί ιεραπόστολοι όπως ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός, που στέφει το μακρύ κήρυγμα του με το μαρτύριο, ο όσιος Άνθιμος ο Κουρούκλης, που περιοδεύει τα νησιά και κτίζει ναούς και μονές, ο όσιος Μακάριος ο Νοταράς, που στα νησιά του Αιγαίου δημιουργεί εστίες ουσιαστικής αναψυχής και ανατάσεως - το αυτό έργο πράττει και ο συνέκδημός, του ο όσιος Αθανάσιος ο Πάριος, ο Αρσένιος της Πάρου και ο Σάββας της Καλύμνου είναι λίγοι από τους πολλούς.

Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε΄ ο Ιερομάρτυς, μαζί με τη χορεία των ενδόξων Αγιορειτών νεομαρτύρων, διδάσκουν ακόμη πιο λαμπρά με τη μαρτυρική τους τελείωση και ενδυναμώνουν τον λαό.

Στον αιώνα μας συνεχίζει το Άγιον Όρος τη μυστική προσφορά του, που φανερώνει την υψηλή ορθόδοξη πνευματικότητα και ζωή και την ακτινοβολία του πέραν των ορίων του, με την ανάδειξη ασκητικών μορφών, πνευματικών φυσιογνωμιών και θεολογικών αναστημάτων. Σε ένα κόσμο που διψά και εναγώνια αναζητά τη γνησιότητα, την ακρίβεια και την αλήθεια, δίδεται η μαρτυρία του βιώματος της ορθοδόξου πνευματικής ζωής και της σωτηρίας της ψυχής. Οι πολλοί νέοι κυρίως, σήμερα προσκυνητές αν δεν ενθουσιάζονται, πάντως προβληματίζονται από τον τρόπο αυτής της ζωής της ασκήσεως, εγκρατείας, απλότητας και ησυχίας των μοναχών. Έτσι ώστε μερικές φορές να αποτελεί σταθμό στη ζωή τους ένα προσκύνημα στο Άγιον Όρος. Η ταπεινότητα και η αγιότητα του Αγίου Όρους διαδραματίζει ένα ρόλο πνευματικής εγρηγόρσεως στην Εκκλησία και στον λαό.

Η πνευματική αγιορείτικη προσωπογραφία έχει να μνημονεύσει και στα χρόνια μας αρκετές μορφές ισάξιες παλαιότερων εποχών, των οποίων μεταφέρουν το πνεύμα και συνάμα αποτελούν αφορμή για να συνεχισθεί και η δική τους εργασία στο μέλλον. Γνωστοί για τη μεγάλη αγάπη τους στο Άγιον Όρος, στις μονές τους, στα πνευματικά τους τέκνα, στην Παναγία και τον Θεό, φιλάρετοι και φίλεργοι ηγούμενοι υπήρξαν οι κοιμηθέντες αρχιμανδρίτες: Συμεών Γρηγοριάτης (+ 1905), Νεόφυτος Σιμωνοπετρίτης (+ 1907), που υπήρξαν νέοι κτίτορες των μονών τους, Κοδράτος Καρακαλληνός (+ 1940), Αθανάσιος Γρηγοριάτης (+ 1953), Ιερόνυμος Σιμωνοπετρίτης (+ 1957), Φιλάρετος Κωνσταμονίτης (+ 1963), που αναλώθηκαν στην υπηρεσία των μονών τους και των μοναχών τους, Σεραφείμ Αγιοπαυλίτης (+ 1960), Βησσαρίων Γρηγοριάτης (+ 1974), Γαβριήλ Διονυσιάτης (+ 1983), που συνεργάστηκαν και για κοινές υποθέσεις του Αγίου Όρους με επιτυχία, Χαραλάμπης Σιμωνοπετρίτης (+ 1970), Εφραίμ Ξηροποταμηνός (+ 1983) και άλλοι.

Ενάρετοι και διακριτικοί μακαριστοί πνευματικοί - εξομολόγοι υπήρξαν, εκτός των παραπάνω επιφανών, στον αιώνα μας οι Σάββας (+ 1908) και Γρηγόριος ο Μικραγιαννανίτης, Ιγνάτιος Κουτουνακιώτης (+ 1927), Χαρίτων Κουσοκαλυβίτης, Καισάριος και Μιχαήλ ο αόματος (+ 1952) οι Αγιαννανίτες, Νεόφυτος, Γαβριήλ (+ 1967), Ευστάθιος (+ 1981) και Ελπίδιος (+ 1983), οι Κύπριοι και Σπυρίδων (+ 1990) οι Νεοσκητιώτες, Γρηγόριος Διονυσιάτης, Μάξιμος Καρακαλληνός, Νικόδημος Κρητικός Κουτλουμουσιανοσκητιώτης και άλλοι.

Εγνωσμένης αρετής υπήρξαν οι αναπαυθέντες Γέροντες Χατζηγιώργης (+ 1886) ο περιβόητος και αυστηρός νηστευτής και Δανιήλ ο Ρουμάνος ο σπηλιώτης, οι Κερασιώτες, Αβιμέλεχ ο Κρητικός και Γεράσιμος (+ 1991) ο γνωστός υμνογράφος, οι Μικραγιαννανίτες, Καλλίνικος (+ 1930) ο νηπτικός και ησυχαστής και Δανιήλ (+ 1929) ο Σμυρναίος, οι Κατουνακιώτες, Γεράσιμος Μενάγιας (+ 1957) ο σοφός ερημίτης, Αββακούμ (+ 1978) ο ανυπόδητος Λαυριώτης, Ισαάκ (+ 1932) ο άριστος κοινοβιάτης και Λάζαρος (+ 1974) οι Διονυσιάτες, Ιωσήφ ο Σπηλιώτης (+ 1959) ο μεγάλος αγωνιστής και θεοφύλακτος (+ 1986) ο αγιόφιλος, οι Νεοσκητιώτες, Γερόντιος (+ 1958) ο Αγιοπαντελεημονίτης, Αθανάσιος ο Ιβηρίτης (+ 1973) ο ταπεινόφρων και θεομητροφιλής, Ευλόγιος (+ 1948) ο μεγάλος νηστευτής και Ενώχ (+ 1978) ο χαριτωμένος Ρουμάνος παρά τις Καρυές, Παπα-Τύχων (+ 1968) ο σπουδαίος Ρώσος ασκητής της Καψάλας, Πορφύριος (+ 1992) ο προορατικός και διορατικός Κουσοκαλυβίτης Γέροντας, που μετέφερε την αγιορείτικη ευλογία επί δεκαετίες στην Αττική και Παίσιος (+ 1994) ο Αγιορείτης, που ανέπαυσε πολλούς ανθρώπους που τον πλησίασαν με σεβασμό. Για όλους έγραψαν άξια πολλοί πολλά.

Οι δύο τελευταίοι που αναφέρθηκαν είναι ευρύτερα γνωστοί για τη χάρη τους. Ο Γέροντας Πορφύριος υπήρξε μία από τις πιο σημαντικές μορφές των ημερών μας, είχε το κύρος της γνησιότητας, είχε την εμπειρία του Αγίου Πνεύματος, ήταν αληθινά ταπεινός, ατόφια απλός, είχε συνυφασμένη την παιδικότητα με την αγιότητα. Υπήρξε ψυχοανατόμος, παιδαγωγός και καθοδηγητής πολλών, που με συγκίνηση διηγούνται τις συναντήσεις μαζί του. Ο Γέροντας Παίσιος υπήρξε κι αυτός έμπειρος, υπομονετικός κι επίμονος ιατρός ψυχών κι οδηγός ενός πυκνού πλήθους ανθρώπων με μεγάλες ανάγκες. Ο ήλαρός του λόγος, το παράδειγμά του, οι συμβουλές του σε άγγιζαν, σου μετέδιδαν ειρήνη, τη χάρη της ευλογίας, τη δρόσο του πνεύματος.

Μεταξύ των λογίων συγκαταλέγονται ο ιερομόναχος Θεοδώρητος Λαυριώτης, Γεράσιμος Εσφιγμενίτης (Σμυρνάκης) για το περίφημο βιβλίο του για το Άγιον Όρος,

ο ιεροδιάκονος Κοσμάς Αγιοπαυλίτης (Βλάχος) επίσης, ο ιερομόναχος Χριστόφορος Δοχειαρίτης (Κτενάς) για το πλήθος των εργασιών του περί του Αγίου Όρους, οι Λαυριώτες Γέροντες Παντελεήμων, Χρυσόστομος, Αλέξανδρος (Ευμορφόπουλος), Σπυρίδων (Καμπανάος) ιατρός, Παύλος (Παυλίδης) ιατρός, Αλέξανδρος (Λαζαρίδης), Ευλόγιος (Κουρίλας) ο μετέπειτα μητροπολίτης Κορυτσάς, Ιωακείμ Ιβηρίτης, Θεόφιλος, οι Νίκανδρος, Ιάκωβος και Αρκάδιος οι Βατοπεδινοί και οι Ξηροποταμηνοί Γέροντες Παύλος, Χρύσανθος και Ευδόκιμος, Αθανάσιος Παντοκρατορινός, Ζωσιμάς Εσφιγμενίτης, Νείλος (Μητρόπουλος) Σιμωνοπετρίτης, Σάββας Φιλοθεΐτης, Βαρλαάμ Γρηγοριάτης, Θεοδόσιος Αγιοπαυλίτης, Ιωακείμ (Σπετσιέρης) Νεοσκητιώτης και άλλοι.

Το έργο των αγίων, των ηγουμένων, των πνευματικών, των Γερόντων και των λογίων του Αγίου Όρους, του χθες και του σήμερα, ακτινοβολεί και επιδρά ευεργετικά στον κόσμο. Γιατί το Άγιον Όρος, πέρα από τα κειμήλια τα πολύτιμα, φυλάγει θησαυρούς ζωής αρετής, που αυτή κυρίως ενδιαφέρει περισσότερο, με την παροχή τρόπου ζωής προς αντιμετώπιση της καθημερινής σκληρότητας, μονοτονίας και μοναξιάς. Έτσι το Άγιον Όρος ονομάστηκε δικαίως "σχολή πνευματικής πατρότητας και συμβουλευτικής" (καθηγητής Α. Σταυρόπουλος) και με το να φιλοξενεί πολλούς και με το να εξέρχονται οι δυνάμενοι προς εξομολόγηση, ομιλίες και ιεραποστολή. Των συμβουλών αυτών ακροατές είναι και αρχιερείς, ιερείς, μοναχοί, μοναχές, καθηγητές, δάσκαλοι και οι "ελάχιστοι" των αδελφών. Όπως σωστά ειπώθηκε "στο πρόσωπο των λίγων αυτών ανθρώπων που μένουν απομονωμένοι στην καλύβα ή στη σπηλιά τους μπορεί να δει τους φρουρούς, τους θεματοφύλακες, τους "αθλητές" μιας σοφίας και μιας επιστήμης του ανθρώπου που βιαζόμαστε να θαυμάσουμε όταν προέρχεται από τις Ινδίες ή από το Θιβέτ, αλλά την αγνοούμε όταν ασκείται δίπλα μας" (J. Lacarriere).

Οι λόγοι του Γέροντος Παΐσιου για τον βιογραφούμενό του Χατζηγιώργη ταιριάζουν και στον ίδιο και σε αρκετούς από αυτούς που αναφέραμε και χαρακτηρίζουν την καλή τους αγωνία για την πορεία του κόσμου. "Συμβουλευεί ανάλογα τον καθένα, με διάκριση, και παρηγορεί τις ψυχές και βοηθάει με τις καρδιακές του προσευχές. Το πρόσωπό του ακτινοβολεί από την αγία του ζωή και σκορπάει θεία χάρη στις πονεμένες ψυχές. Η φήμη του έχει φτάσει παντού και τρέχουν από παντού οι άνθρωποι για να ωφεληθούν πνευματικά. Από το πρωί μέχρι το βράδυ, μαζεύει τον πόνο των πονεμένων και θερμαίνει τις καρδιές τους με την αγάπη του την πνευματική, που έμοιαζε με ανοιξιάτικη λιακάδα". Ο Μικραγιαννανίτης Γέρον Αβιμέλεχ συνήθιζε να απαντά όταν τον ρωτούσαν τι κάνει "Νούν τηρούμε". Ο Κατουνακιώτης Γέρον Λεόντιος τυφλός μονολογούσε "τώρα όλα τα βλέπω καλύτερα, όλα τα αισθάνομαι καλύτερα, ο Θεός μου έδωσε πιο δυνατό φως, από εκείνο που είχα όταν ήμουν υγιής". Ο Κασοκαλυβίτης Γέρον Μιχαήλ με το αειθαλές του χαμόγελο συνομιλούσε με τους αγίους. Ο Κωνσταντονίτης βιβλιόφιλος Γέρον Μόδιστος έλεγε: "Αν δεν νοιώσουμε ότι οι όλοι οι αδελφοί είναι δικοί μας και ότι εμείς είμαστε δικοί τους, ποτέ δεν θα κατοικήσει το Άγιον Πνεύμα στην καρδιά μας. Τη στάση μας απέναντί τους δεν πρέπει να τη ρυθμίζει η πνευματική τους ποιότητα". Ο ασκητικώτατος Καρουλιώτης Γέρον Φιλάρετος έλεγε: "Αδελφοί μου, όλος ο κόσμος τρέχει και προσπαθεί για τη σωτηρία του, εκτός από μένα τον αμαρτωλό". Γέροντας χρόνια ασθενής της Σκήτης Κουτλουμουσίου έλεγε πως "θείο θέλημα είναι και συμφέρει πολλές φορές να είναι το σώμα άρρωστο για να σωθεί η ψυχή". Άλλος σύγχρονος σοφός Γέροντας συχνά τόνιζε : "Η φυσική ησυχία συντείνει στην εσωτερική ησυχία. Όμως αν δεν υπάρχει, πρέπει να υπομείνεις σ' ότι βρίσκεις κι

ο Θεός θα σου δώσει τα μεγαλύτερα". Και ψάξε να βρεις γιατί δεν έχεις ειρήνη". Και "Να θλίβεσαι για να χαίρεσαι" και "καλύτερα να 'χεις δυσκολίες παρά να νομίζεις πως πας καλά, με τις δυσκολίες ωριμάζεις κι ομορφαίνεις ...". Σ' ένα βιβλίο του ο Γέροντας Μητροφάνης Χιλανδαρινός γράφει περί της μοναχικής προσφοράς πως είναι "η εγκαρδιότητα της προσευχής, η αγάπη που φθάνει μέχρι τη θυσία, η συγχωρητική ταπεινοφροσύνη και η ενθουσιώδης φιλανθρωπία".

Όταν η αγιότητα συμπίπτει με τη λογιότητα είναι κάτι θαυμαστό. Όταν στο Άγιον Όρος συνεχίζουν να υπάρχουν και σήμερα τέτοιες μορφές είναι μια έκτακτη ευλογία για τον κόσμο.

Μοναχός Μωυσής Αγιορείτης

Η ζωή στο Άγιο Όρος

Άγιον Όρος, η χερσόνησος του Άθω, το Περιβόλι της Παναγίας. Λέξεις ανυπότακτες σε ορισμούς, ωστόσο ενδεικτικές ενός τόπου και τρόπου ζωής.

Το ταξίδι ενός προσκυνητή ή απλώς ενός περιέργου διαβάτη παίρνει διαστάσεις συχνά ανύποπτες, καθώς το απρόσμενα θεϊκό συναπαντάται στις απροσδιόριστες ατραπούς του Πνεύματος, που με ανεκλάλητους στεναγμούς επιθυμεί να μας γνωρίσει την αγάπη του Πατρός.

Το πλοiάριο σαλπάρει από την Ουρανούπολη, από την πλευρά του Σιγγιτικού και παραπλέει την όχθη της χερσονήσου. Αρσανάδες και μοναστήρια φαίνονται από την πλώρη. Δοχειαρίου, Ξενοφώντος, Παντελεήμονος, Ξηροποτάμου αποβίβαση στη Δάφνη. Ο εκεί χώρος είναι η πρώτη αίσθηση της ειρήνης του αναχωρητή και της βοής του κοσμικού, σε μια συμπλοκή κίνησης εισόδου και εξόδου.

Ο ταξιδιώτης επιλέγει τον τόπο μετάβασής του είτε διά ξηράς είτε διά θαλάσσης. Ο καθένας για τους δικούς του λόγους πλησιάζει την αθωνική πολιτεία, αναζητά κάτι διαφορετικό και αυτή του το προσφέρει. Στο διάβα του ο ξένος αρχίζει να αισθάνεται οικείος με το απόμακρο και άγνωστο του τόπου και του τρόπου του βίου. Θα βρει φιλοξενία στο αρχονταρίκι (η αίθουσα υποδοχής και γενικότερα ο χώρος φιλοξενίας των προσκυνητών), θα ακούσει λόγο παρακλήσεως. Ο καφές με το ρακί και το λουκούμι εδώ και χρόνια ξεκουράζουν τον προσκυνητή. Αισθάνεσαι ότι αυτή η προσφορά είναι μίμημα της δωρεάς και θυσιαστικής αγάπης του Τριαδικού Θεού. Από την άλλη, η ομορφιά του φυσικού τοπίου, το πράσινο, το ερημικό και βραχώδες, το γαλάζιο του ουρανού και της θάλασσας, συνδυάζονται αξιοθαύμαστα με τα ακίνητα μνημεία, που η ιστορία τους χάνεται πολλούς αιώνες πίσω. Μυστικοί ήχοι μας γυρίζουν στην εποχή του Φωκά και του Τσιμισκή, στις Σταυροφορίες, τη διαμάχη ενωτικών και ανθενωτικών, στους Καταλανούς και Σαρακηνούς πειρατές, στο ζυγό των Τούρκων. Μέσα σε αταλάντευτη ησυχία, ήχοι του παρελθόντος δένουν με τη συνέχεια της λατρευτικής παράδοσης, του τυπικού, της Βυζαντινής ψαλμωδίας.

Ο τόπος, συστατικό της κτιστής μας ύπαρξης, εδώ αναδίνει κάτι ξεχωριστό. Από τα κελιά στο ναό, από εκεί στην τράπεζα, έπειτα στα διακονήματα, κάπου - κάπου και λίγη ξεκούραση της χοϊκής μας φύσης. Γεύεσαι την ποικιλία του περιβάλλου με τα υψωμένα τείχη, το στενόχωρο του κελλιού, τη μόνωση του ησυχαστηρίου, την

τραχύτητα του σπηλαίου· από τη Μεγίστη Λαύρα στη Σιμωνόπετρα, στην Ξηροποτάμου, τη Νέα Σκήτη, το κελλί του μακαριστού Γέροντος Παΐσιου, μέχρι τα Κατούνια και τα Κασσοκαλύβια. Ο κάθε χώρος είναι ξεχωριστά χαριτωμένος. Όλα μαζί πάλι αφήνουν την ίδια ευφραντική οσμή, τα συγκροτεί η μία επιστήμη του μοναχισμού, η μία δύναμη του Αγίου Πνεύματος. Η ποικιλία και η ελευθερία υπάρχει σε σχέση ενότητας. Η ενότητα και η ομοιομορφία, εκεί, ελευθερώνει. Παρθενία, ακτημοσύνη, υπακοή. Οι τρεις μοναχικές αρετές. Η μία υποστηρίζει την άλλη και σαν αρμοί δένουν ένα καλοφτιαγμένο κτίριο. Το Ιουλιανό ημερολόγιο, η Βυζαντινή ώρα εφάπτονται στα ξεβαμμένα και φθαρμένα κτίρια, στις απαλές αποχρώσεις του καστανοκίτρινου και ερυθρόλευκου, του συνεσταλμένου πορφυρού.

Έρχεται η ώρα για τον εσπερινό, ακολουθεί τράπεζα με λακωνικές κουβέντες, διδακτικές και θεοπρεπείς, μαζί και οι περισταλμένες φιγούρες των μοναχών και το λιτοδίαιτο γεύμα. Προτού χωνέψεις, το τάλαντο μας συνάζει για το απόδειπνο. Ακολουθεί η ανάπαυση ως προοίμιο της ενεργητικότητας της επόμενης ημέρας. Λίγο μετά τα μεσάνυχτα, ο ηγούμενος, ο εκκλησιάρχης (μοναχός που φροντίζει για την ευπρέπεια του Καθολικού), οι ψάλτες, ο παπάς, ο διάκος, ο κανονάρχης (μοναχός που υπηχεί κατά φράσεις ένα τροπάριο πριν τη μουσική του εκτέλεση από τον ψάλτη) όλοι στη θέση τους. Οι κινήσεις απροσποίητες, μια ανέκφραστη δραματουργία. Μετάνοιες, σταυροκοπήματα, ασπασμός των εικόνων, των αγίων λειψάνων.

Όψεις μιας ζωής που μαζί με άλλες αποτελούν την καθημερινότητα του εκεί βίου. Η κοινότητα του βίου συντελεί αποτελεσματικά στην κοινωνία της εν Χριστώ ζωής. Μια ποικιλομορφία διακονημάτων οικοδομεί την πρακτική πλευρά της μοναχικής πολιτείας. Σαν ένα σώμα, ο μάγειρας, ο δοχειάρχης (ο υπεύθυνος μοναχός για την αποθήκη τροφίμων της μονής), ο τραπεζάρης, ο βουρδουνάρχης (μοναχός που φροντίζει τους σταύλους της μονής), ο κηπουρός συλλειτουργούν. Όμως, σ' ένα ζωντανό από το Πνεύμα οργανισμό, η καθημερινότητα δεν είναι ρουτίνα που προκαλεί μονοτονία ή ανία. Απεναντίας, είναι αφορμή προσευχής, μετάνοιας, ταπείνωσης του φρονήματος της σαρκός που ρέπει στην αυτονόμηση, ζητά την αυτοθέωση. Αυτό το φρόνημα λησμονεί και πληγώνει την αγάπη του Θεού και Πατρός.

Ο μοναχός ως επίγειος άγγελος και ουράνιος άνθρωπος, επιλέγει τη σιγή από τη φλυαρία. Γνωρίζει από την αψευδή μαρτυρία των προγενεστέρων του ότι η σιωπή είναι η γλώσσα του μέλλοντος. Γνωρίζει, επίσης, ότι η ταπείνωση - δώρο και τούτο της χάρις του Θεού - είναι το ένδυμα της θεότητας. Τα μάτια της ψυχής του μοναχού έχουν στηλωθεί στο όραμα της βασιλείας του Θεού. Οι σχέσεις του με το φυσικό κόσμο, τους ανθρώπους, δεν είναι δουλικές αλλά μεταποιημένες από την άκτιστη χάρη του Θεού.

Το κοινό όραμα της βασιλείας του Θεού φανερώνει την οικουμενικότητα του Χριστιανισμού και της Ορθοδοξίας. Αλλόφυλλοι και αλλόγλωσσοι δεν είναι απειλή, αλλά εν Χριστώ αδελφοί, προσδοκούν την κοινή ανάσταση, αγωνίζονται σιωπηρά για τον ίδιο σκοπό. Ο τρόπος της ζωής του μοναχού γίνεται αισθητός ως μια θαυμαστή ανάκραση χαράς και λύπης. Ζήση φορτωμένη με σταυρούς που βλέπει πέρα από το φθαρτό της ιστορίας, στην αθανασία της βασιλείας, στο ανέσπερο φως της αναστάσεως. Σ' αυτό το πλαίσιο ο πόνος και τα δάκρυα δεν είναι φορείς ψυχολογικής λύπης ή κακομοιριάς, αλλά πνοή αρχοντιάς. Ο άνθρωπος, βιώνοντας καθημερινά τη

θεία λειτουργία, σε χρόνο αχνοφέγγοντος ηλίου, μαθαίνει να ζει με απεριόριστες προοπτικές, με το όραμα της εκκλησιοποίησης ολάκερου του κόσμου.

Η προσευχή, η νηστεία, οι εκούσιες στερήσεις, ρίχνουν τον άνθρωπο σ' έναν ορίζοντα που βρίσκεται ακόμη μπροστά μας, περιμένουμε να έλθει, του νεκρώνουν το ατομικό θέλημα και έτσι μπορεί να προκόψει αληθινά προχωρώντας σε τόπο ολόφωτο, σε δίχως όρια απλοχωριά. Το σεμνό χαμόγελο, το αγέρωχο και ειρηνικό βλέμμα, η απορροφημένη από το Πνεύμα του Θεού όψη, όλα γίνονται δείκτες μιας άλλης βιοτής, μήνυμα και μαρτυρία, εικόνα της μελλοντικής κατάστασης αυτού που πίστεψε και βαπτίστηκε σε τίποτε λιγότερο από τη ζωή της Αγίας Τριάδος. Η ακατάσκευη και απλή ζωή του ευαγγελίου είναι η ζωή του Χριστιανού. Ο μοναχός, είναι η εικαστικότερη και καλλιτεχνικότερη έκφρασή της.

Στο Άγιον Όρος μαθαίνει κανείς πως τα πάντα συλλειτουργούν δοξάζοντας τον Τριαδικό Θεό και την Κυρία Θεοτόκο. Εκεί, η ποικιλία των μορφών της μοναχικής ζωής, η πλούσια βλάστηση, η ετερότητα του κάθε μοναχού, το μέγεθος της ιστορικής κληρονομιάς που φυλάγεται, όλα κατορθώνουν και συνυπάρχουν αρμονικά. Η ετερότητα και διαφορά δεν συνιστούν διαίρεση, φθορά και αποτυχία της ζωής ως κοινωνίας. Γι' αυτό μπορεί να έχεις μια βασιλική του 10ου αιώνα με τοιχογραφίες του 14ου από τους μαΐστορες της Μακεδονικής σχολής και φορητές εικόνες του 16ου αιώνα από τους μαστόρους της Κρητικής σχολής και όλα να δένουν. Και αυτό γιατί λένε το ίδιο πράγμα, ακούμε την ίδια ομολογία.

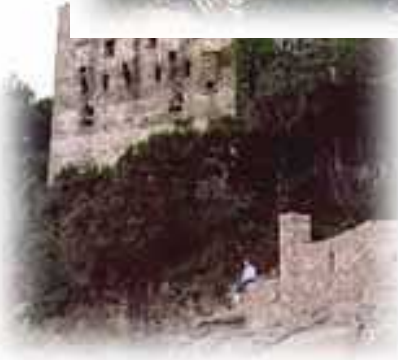
Ο μοναχός γεννιέται μέσα από μια περίοδο σκληρής και ευλογημένης δοκιμασίας. Φτάνει στην κουρά του και λαμβάνει το αγγελικό σχήμα. Και έτσι απλά μαυροντυμένος θα θαφτεί. Στο διακόνημα - ή στο εργόχειρό του αν είναι ασκητής ή κελλιώτης - μόνος με τον Θεό, προσεύχεται ακατάπαυστα. Έχει αποταχθεί, έχει λησμονήσει τον κόσμο και έχει λησμονηθεί από αυτόν. Αρκείται και χαίρεται με το να υπάρχει στη μνήμη του Θεού. Γνωρίζει ότι η ανθρώπινη μνήμη είναι υπόθεση ψυχολογικών διαδικασιών μιας ανθρώπινης ικανότητας φευγαλέας και τελικά ανίκανης να τον στηρίξει στη ζωή, να απαθανάτισει την ύπαρξή του. Η μνήμη του Θεού αναδεικνύεται σε σταθερό έδαφος για την ανθρώπινη ύπαρξη, σε έναν αιώνα που σαλεύεται και φεύγει βιαστικά. Στον Άθω η προσευχή είναι ένας αδιάλειπτος αγώνας στο ναό, στον κήπο, στο διακόνημα, στο φαγητό, ακόμη και στον ύπνο. Ο αγιορείτης μνημονεύει τον Θεό ή μάλλον μνημονεύεται απ' Αυτόν με το να υπάρχει εν Χριστώ. Η αγρυπνία γίνεται το κατεξοχήν έργο του. Μαθαίνει να συνομιλεί με το Θεό, σιγά-σιγά γνωρίζει τα χούγια του, ψήνεται στη σχάρα της άσκησης και γίνεται αναλώσιμος ευαρεστώντας το Θεό, τους αγγέλους, τον Γέροντά του, καταπώς υποσχέθηκε. Ο μοναχός κρατάει το νου του στον άδη, αγγίζει την εσχατία του σκότους της ύπαρξής του και μόλις το Πνεύμα του Θεού πνεύσει ως ειρήνη που μένει σ' όλα τα μέλη του σώματος και τα μέρη της ψυχής του, τότε αυτό το ένα Πνεύμα, ως φως, οδηγεί την ισχνή, εύθραυστη ύπαρξή του σε προκοπή, μέγλωμα, ανάβαση από δόξα σε δόξα.

Αρχιτεκτονική των Μοναστηριών

Οι είκοσι μονές του Αγίου Ορους διαφέρουν αρχιτεκτονικά από τις υπόλοιπες μονές που συναντούμε στον υπόλοιπο ελλαδικό χώρο. Αν και η κάθε μια έχει το δικό της χαρακτήρα ωστόσο όλες μοιάζουν πολύ με μεσαιωνικές πολιτείες. Οι περισσότερες είναι χτισμένες σε δύσβατες τοποθεσίες, περιβάλλονται από ισχυρά και συμπαγή τείχη, διαθέτουν μια κύρια είσοδο και έχουν μεγάλο αύλιο χώρο, στον οποίο είναι προσανατολισμένα όλα τα κτίρια της μονής.

Το σημαντικότερο κτίσμα κάθε μονής είναι το **καθολικό**, ο κύριος ναός. Βρίσκεται στο κέντρο του αύλιου χώρου. Ο αρχιτεκτονικός ρυθμός, που είναι ίδιος σε όλα τα καθολικά των μονών του Αγίου Ορους είναι μια εξέλιξη του εγγεγραμμένου σταυροειδούς με τρούλο, στον οποίο έχουν προστεθεί δυο κόγχες στον κυρίως ναό, προκειμένου να διευκολυνθεί το έργο των ψαλτών. Επίσης όλα τα καθολικά διαθέτουν νάρθηκα και τη λιτή, έναν ευρύχωρο χώρο ανάμεσα στον κυρίως ναό και το νάρθηκα. Το μεγαλύτερο μέρος των ναών είναι καλυμμένο με τοιχογραφίες. Τα παλαιότερα τέμπλα είναι ξυλόγλυπτα, ενώ τα νεότερα είναι μαρμάρινα. τα περισσότερα καθολικά είναι βαμμένα εξωτερικά με κόκκινο χρώμα. Ίδιας μορφής είναι και οι κύριοι κυριακά όπως ονομάζονται, συγκεντρώνονται οι μοναχοί τελούν από κοινού τη Θεία και τα μεγάλα παρεκκλήσια

αρχιτεκτονικής ναοί στις σκίτες, τα διότι εκεί τις Κυριακές για να Λειτουργία, όπως των μονών.

Ακριβώς απέναντι από το σε αυτόνομο κτίσμα **Τράπεζα**, το σπουδαιότερο κτίσμα μετά το καθολικό. Οι τράπεζες έχουν μεγάλες διαστάσεις και οι τοίχοι τους είναι καλυμμένοι με τοιχογραφίες, στις οποίες κυριαρχούν θέματα όπως ο Μυστικός Δείπνος. Τα τραπέζια είναι κτιστά μαρμάρινα ή ξύλινοι πάγκοι.

καθολικό, συνήθως βρίσκεται, η

Ανάμεσα στο καθολικό και την Τράπεζα υπάρχει η **φιάλη**, που χρησιμεύει για τον αγιασμό των υδάτων. Είναι κατασκευασμένη από μάρμαρο και συνήθως θολοσκεπής.

Τα κτίσματα γύρω από το καθολικό και την Τράπεζα έχουν συνήθως τη μορφή της **κόρδας**. Δηλαδή έχουν διαδρόμους εξωτερικούς στεγασμένους με καμάρες, με τους οποίους έχει κανείς πρόσβαση σε όλους τους χώρους της μονής.

Οι μονές περιβάλλονται από ισχυρά τείχη και διαθέτουν μια **πύλη**, συνήθως διπλή, χοντρή, επενδυμένη με μέταλλο, οι οποία έκλεινε μετά τη δύση του ηλίου. Πολλές μονές διαθέτουν **πύργο**, ο οποίος είναι κτισμένος είτε στο κέντρο είτε στο υψηλότερο σημείο της μονής. Σε παλαιότερες εποχές χρησίμευε ως παρατηρητήριο και ως τελευταίο σημείο άμυνας των επιδρομών των πειρατών.

Εξω από τη μονή μπορεί να δει κανείς το **κιόσκι**, συνήθως σε τοποθεσία με θέα. Διαθέτει ξύλινο σκεπαστό υπόστεγο. Επίσης κοντά στη θάλασσα υπάρχει ο **αρσανάς**, κτίσμα που περιλάμβανε τις αποθήκες και χώρους φύλαξης των πλεούμενων της μονής.

Η Τέχνη της αγιογραφίας στο Άγιο Όρος

Στο Άγιο Όρος είναι συγκεντρωμένα τα περισσότερα δείγματα αγιογραφίας από τα βυζαντινά και μεταβυζαντινά χρόνια, σε ψηφιδωτά, τοιχογραφίες και φορητές εικόνες και μάλιστα απaráμιλλης ζωγραφικής τέχνης. Στο Όρος άκμασαν δυο αγιογραφικές σχολές, η μακεδονική (13ος-14ος αι.) και η κρητική σχολή (16ος αι.). Η ζωγραφική παραγωγή θα είναι πλούσια και τους επόμενους αιώνες όμως δεν βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με εκείνο που καθιέρωσαν οι προηγούμενες σχολές.

Χαρακτηριστικά της **μακεδονικής** σχολής είναι ο ρεαλισμός των εξωτερικών μορφών και η απόδοση των συναισθημάτων των μορφών. Οι συνθέσεις είναι πολυπρόσωπες και οι συνθέσεις έχουν προοπτική. Ο κυριότερος εκπρόσωπος της μακεδονικής σχολής είναι ο **Μανουήλ Πανσέληνος**, ο οποίος ζωγράφισε τις τοιχογραφίες του ναού του Πρωτάτου στις Καρυές. Σπαράγματα της τέχνης του μπορεί να θαυμάσει κανείς στην Τράπεζα της μονής Μεγίστης Λαύρας, όσο και στο καθολικό της μονής Βατοπεδίου. Ο ίδιος καλλιτέχνης είχε φιλοτεχνήσει και άλλους ναούς, αλλά τα έργα του αναζωγραφίστηκαν στο πέρασμα των αιώνων. Άλλοι σημαντικοί εκπρόσωποι της μακεδονικής σχολής είναι ο **Μιχαήλ Αστραπιάς** και ο **Ευτύχιος** που εικονογράφησαν το καθολικό της μονής Χιλανδαρίου.

Οι φορητές εικόνες της εποχής αυτής προέρχονται από τα μεγάλα καλλιτεχνικά εργαστήρια της Βασιλεύουσας και της Θεσσαλονίκης. Οι περισσότερες απεικονίζουν το Χριστό και την Παναγία και βρίσκονται κυρίως στις μονές Χελανδαρίου, Παντοκράτορος, Ιβήρων, Βατοπεδίου και Μεγίστης Λαύρας. Ιδιαίτερη κατηγορία εικόνων αυτής της περιόδου είναι οι αμφιπρόσωπες, εικόνες με διαφορετικές παραστάσεις και στις δυο πλευρές.

Απόστολος Μάρκος, βυζαντινή τοιχογραφία,
Μονή Βατοπεδίου, τέλος του 12ου αιώνα

Τα ψηφιδωτά αυτής περιόδου που σώζονται ως τις μέρες μας είναι πολύ λίγα. Συνήθως είναι εικόνες μικρού μεγέθους, φτιαγμένες από πολύ μικρές ψηφίδες. Ιδιαίτερα αξιόλογες είναι δυο ψηφιδωτές εικόνες του Αγίου Γεωργίου και του Αγίου Δημητρίου στη μονή Ξενοφώντος.

Τον 16ο αι. κάνουν την εμφάνισή τους στο Αγιο Ορος οι εκπρόσωποι μιας άλλης ζωγραφικής σχολής, της **κρητικής**. Η εικονογραφία είναι πιο αυστηρή και οι μορφές είναι ασκητικές. Σκοπός η πλήρης απόδοση του εσωτερικού μεγαλείου. Κύριος εκπρόσωπος της σχολής αυτής είναι ο **Θεοφάνης** από την Κρήτη που φιλοτέχνησε τις τοιχογραφίες στα καθολικά των μονών Μεγίστης Λαύρας και Σταυρονικήτα και στην Τράπεζα της δεύτερης μονής καθώς και πλήθος φορητών εικόνων. Άλλοι σημαντικοί εκπρόσωποι της κρητικής σχολής είναι ο **Τζώρτζης** που ζωγράφησε το καθολικό της μονής Δοχειαρίου και ο **Αντώνιος** που ζωγράφησε το παλαιό καθολικό της μονής Ξενοφώντος. Από άλλους ζωγράφους μεγάλης καλλιτεχνικής αξίας που όμως μας είναι άγνωστοι έχουν ζωγραφιστεί πλήθος ναών, παρεκκλησίων και Τραπεζών.

Φορητές εικόνες δείγματα της κρητικής σχολής σώζονται σε όλες σχεδόν τις μονές του Αγίου Ορους. Εκτός από τον Θεοφάνη που αναφέραμε παραπάνω, σημαντικοί εκπρόσωποι της κρητικής σχολής που φιλοτέχνησαν φορητές εικόνες είναι ο **Ευφρόσυνος**, ο **Μιχαήλ Δαμασκηνός**, ο **Κωνσταντίνος Παλαιόκαπας**, κ.α.

Τον 18ο αι. η ποιότητα της ζωγραφικής παραγωγής πέφτει. Προσκαλούνται να δουλέψουν στο Ορος καλλιτέχνες από την Ηπειρο, όπως ο **Δαβίδ ο Σελληνιζιώτης** και από τη Γαλάτιστα της Χαλκιδικής, οι οποίοι είχαν ενσωματώσει πολλά λαϊκά στοιχεία στην τέχνη τους. Εικονογράφησαν πολλούς ναούς μονών (Καρακάλου, Βατοπεδίου) και σκητών (Καυσοκαλύβια). Επίσης την ίδια εποχή εργάστηκε στο Αγιο Ορος και ο **Διονύσιος εκ Φουρνών** της Ευρυτανίας, ο οποίος θαύμαζε τον Μανουήλ Πανσέληνο και προσπάθησε να μιμηθεί την τέχνη του. Από τα μέσα του 19ου αι. και μέχρι τη δεύτερη δεκαετία του 20ου αι. η έλευση δεκάδων χιλιάδων Σλάβων μοναχών στο Αγιο Ορος και το κτίσιμο εκατοντάδων νέων παρεκκλησιών είχε ως αποτέλεσμα την παραγωγή χιλιάδων εικόνων για να τοποθετηθούν στα

παρεκκλήσια αυτά και τοιχογραφιών που ακολουθούσαν τα πρότυπα της ρωσικής εικονογραφίας.

Η πρωτεύουσα του Αγίου Όρους

Οι Καρυές είναι η πρωτεύουσα του Αγίου Όρους. Στην ιστορία τους υπήρξαν μια ξεχωριστή μορφή μοναστικής κοινότητας. Ο ηγούμενος της Λαύρας των Καρυών - η επιλεγόμενη και Μέση - κατείχε τον τίτλο του Πρώτου της "Συνάξεως των Γερόντων".

Στις Καρυές είναι εγκατεστημένη η Ιερά Κοινότητα του Αγίου Όρους και η Ιερά Επιστασία, καθώς και τα αντιπροσωπεία των είκοσι μονών. Επίσης υπάρχουν μια σειρά από υπηρεσίες όπως ο Πολιτικός Διοικητής, η Αστυνομική Διοίκηση, τα ΕΛ.ΤΑ, ο ΟΤΕ και το Κοινοτικό Ιατρείο. Στο χώρο των Καρυών βρίσκεται και η γνωστή εκκλησιαστική σχολή Αθωνιάδα.

Μια σημαντική όψη της ζωής των Καρυών αποτελεί η ιστορία της αγοράς και των εργαστηρίων τους. Η αγορά των Καρυών αποκαλούνταν "το Παρίσι της Χαλκιδικής". Ήδη από τον 10ο αιώνα, οι Καρυές, ήταν αγορά με σπουδαία κίνηση. Αρκετές φορές αυτή η κίνηση αναστάτωνε τον ιερό τόπο και το ζήτημα για την επίλυσή του απαιτούσε την παρέμβαση του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

Επί τουρκοκρατίας έχουμε μαρτυρίες για τη διακίνηση πολλών αγαθών. Ο 19ος αιώνας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως η χρυσή εποχή ανάπτυξης και διατήρησης καταστημάτων και χώρων εμπορίας ποικίλων προϊόντων τόσο από μοναχούς όσο και από λαϊκούς. Η αταξία που επήλθε οδήγησε σε περιοριστικές αποφάσεις της Ιεράς Κοινότητας και του Πατριαρχείου, που όμως έμμειναν ανεφάρμοστες. Η παραδοσιακή υπαίθρια εβδομαδιαία αγορά και η ετήσια εμποροπανήγυρη του δεκαπενταγούστου σταδιακά ξέφτησαν και έσβησαν.

Οπωσδήποτε, το σημαντικότερο κτίσμα μέσα στις Καρυές είναι ο ναός του Πρωτάτου

-τιμάται στην Κοίμηση της Θεοτόκου-, που είναι και ο αρχαιότερος του Αγίου Όρους. Ο ρυθμός του ναού είναι βασιλική τρίκλιτος άνευ τρούλλου με μεταγενέστερη προσθήκη εγκάρσιου κλίτους. Η αρχιτεκτονική του ιστορία

εκτείνεται από τον 10ο αιώνα έως και τα μέσα του 20ου, που έλαβε χώρα η τελευταία ανακαίνισή του. Πρόσωπα σαν το μάγιστρο Λέοντα, αδελφό του Νικηφόρου Φωκά, και τον Ιωάννη Ίβηρα ευεργέτησαν και κόσμησαν με πολλά κειμήλια το Πρωτάτο. Ο ναός του Πρωτάτου, μετά από την πυρκαγιά του 1290 αιογραφήθηκε από τον πρωτομάστορα της Μακεδονικής σχολής Μανουήλ Πανσέληνο στις αρχές του 14ου αιώνα. Στα χρόνια της τουρκοκρατίας έγιναν κάποια συμπληρωματικά έργα. Το 1781 ανεγέρθηκε το κωδονοστάσιο πάνω σε παλαιότερα θεμέλια. Με την πάροδο των χρόνων το κτίσμα άρχισε να εμφανίζει επικίνδυνες φθορές που υποχρέωναν την

ανακαίνισή του. Το έργο αυτό ξεκίνησε το 1955, γεγονός που διέσωσε τις περίφημες

τοιχογραφίες του ναού, αλλά δημιούργησε και κάποια προβλήματα.

Γνωστά στον Ορθόδοξο χώρο κειμήλια που κοσμούν το Πρωτάτο είναι η εικόνα της Θεοτόκου "Άξιον Εστί" και του Χριστού

"Αντιφωνητού".

I. Μ. Μεγίστης Λαύρας

Η Ιερά Μονή Μεγίστης Λαύρας είναι κτισμένη στη νοτιοανατολική πλευρά της χερσονήσου στην τοποθεσία Μελανά, περιοχή όπου διασώζονται σπαράγματα μνημείων που μας πάνε πίσω σε προχριστιανικά χρόνια.

Η Λαύρα κατέχει την πρώτη θέση στην ιστορία και ιεραρχία των μονών του Άθω, και ιδρυτής της είναι η σεβασμιώτερη μορφή μεταξύ των Αγιορειτών, ο άγιος Αθανάσιος ο Αθωνίτης. Είναι το πρόσωπο που εισάγει στον μέχρι τότε σπηλαιώδη και ερημικό μοναχισμό τον μετέπειτα επικρατήσαντα τρόπο μοναχικής ζωής, τον κοινοβιακό.

Με άδεια του αυτοκράτορα Ρωμανού του Β΄ ο Αθανάσιος ξεκινά τα έργα. Σύντομα, αυτοκράτορας ανακηρύσσεται ο

φίλος του αγίου Νικηφόρος Φωκάς, ο οποίος και του συμπαραστέκεται ποικιλοτρόπως. Αρχικά ανεγείρεται το Καθολικό και πολύ σύντομα πολλοί, αλλόγλωσσοι και αλλόφυλοι, επιφανείς και άσημοι, έρχονται να μονάσουν υπό την καθοδήγηση του αγίου. Την πολιτική υποστήριξη του Φωκά προς τον Αθανάσιο συνεχίζουν και οι διάδοχοί του Τσιμισκής και Βασίλειο Β΄ ο Βουλγαροκτόνος, παρά

τις αντιδράσεις και κατηγορίες που κάποιιοι έσπευσαν να κομίσουν κατά του αγίου Αθανασίου. Μετά τον θάνατο του αγίου την επιτροπία της Λαύρας αναλαμβάνουν κατ' εντολή του ο ιδρυτής της Μονής των Ιβήρων άγιος Ιωάννης και ο πατρικός Νικηφόρος ο Ουρανός. Η μονή βρίσκεται από καιρό σε περίοδο ακμής και σταδιακά αποκτά

πολλά αφιερώματα: εκτός από το σολέμνιο (ετήσια επιχορήγηση χρυσών νομισμάτων) που καθιερώθηκε από τον Φωκά και τον Τσιμισκή, ο Βασίλειος ο Β΄

προσέφερε στη μονή ένα νησί (κοντά στη Σκιάθο). Σταδιακά, κτήματα της Λαύρας γίνονται η μονή Γομάτου, Μονοξυλίτου, Αμαλφινών, Κάλυκα, το Ξηρόκαστρο, ο όρμος Πλατύς. Τις κτήσεις αυτές επικυρώνουν με αυτοκρατορικά χρυσόβουλλα ο Ανδρόνικος ο Β΄ και ο δεσπότης Δημήτριος Παλαιολόγος (1429).

Ο κρής των Σέρβων Στέφανος Δουσάν, όπως και άλλοι μεταγενέστεροι σλαύοι ηγεμόνες, φέρεται με γενναιοδωρία προς τη Λάυρα. Η μονή μέχρι και τον 14ο αιώνα παρέμεινε κοινόβιο, αλλά οι πειρατικές επιδρομές προκάλεσαν την αποδιοργάνωσή της, ενώ σοβαρές ζημιές επέφεραν διάφοροι σεισμοί που έπληξαν την Λάυρα, όπως αυτός του 1585. Στη

σταδιακή παρακμή της μονής συνέτεινε το βάρος της φορολογίας των μοναστηριών στα χρόνια της τουρκοκρατίας, που σχεδόν συνολικά το σήκωσαν η Λάυρα μαζί με τις μονές Βατοπεδίου και Ιβήρων.

Η μετάβαση κατά τον 14ο αιώνα στην ιδιορρυθμία, οδήγησε τη μονή στη χρήση ενός ιδιαίτερου τυπικού, όμοιο με αυτό των Λαυρών της Παλαιστίνης. Το 1574 με την επέμβαση του πατριάρχη Αλεξανδρείας Σιλβέστρου, η μονή επιστρέφει στο κοινοβιακό σύστημα, για να επιστρέψει στην ιδιορρυθμία το 1670.

Ο ναός, αν και αρχικά ήταν αφιερωμένος στον

Ευαγγελισμό της Θεοτόκου, με την κοίμηση του αγίου Αθανασίου τιμάται και πανηγυρίζει στη μνήμη του. Η αρχική του κατασκευή ανάγεται στο 963, όμως στην οικοδομική του ιστορία έχει περάσει αρκετές φάσεις, όπως και η πλειονότητα των αθωνικών Καθολικών. Οι αγιογραφίες του Καθολικού ανήκουν στον Θεοφάνη τον Κρήτα, ενώ της τράπεζας πιθανώς σε κάποιο μαθητή του. Έξω από το Καθολικό βρίσκεται η φιάλη του αγιασμού που είναι η μεγαλύτερη του Αγίου Όρους. Η μονή διαθέτει 17 παρεκκλήσια και 19 εξωκλήσια.

Από τους πολλούς και ανεκτίμητους θησαυρούς της μονής σημαντικότεροι είναι η εικόνα της Παναγίας της Κουκουζέλισσας, πατριαρχικοί και αυτοκρατορικοί σάκκοι και άγια λείψανα. Η βιβλιοθήκη της Λαύρας έχει περίπου 2,116 χειρόγραφα, 20,000 έντυπα βιβλία και περίπου 100 ξενόγλωσσα χειρόγραφα. Σ' αυτήν ανήκουν οι τρεις γνωστές σκήτες του Τιμίου Προδρόμου, της Αγίας Άννης

και των Καυσοκαλυβίων, τα καλυβικά αθροίσματα της Μικράς Αγίας Άννης, τα Κατουνάκια, τα Καρούλια, η Κερασιά, κ.α., τα ονομαστά Κελλιά Μυλοπόταμος, Άγιος Νείλος, και τα ασκηταριά των αγίων Πέτρου, Αθανασίου και Νείλου. Στη μονή επίσης ανήκουν τα ιστορικά Κελλιά της Προβάτας και των Καρυών.

Το 1963 η Λαύρα και μαζί μ' αυτήν όλο το Άγιον Όρος γιόρτασε την Χιλιετηρίδα της. Το 1980 η Μεγίστη Λαύρα επέστρεψε στο κοινοβιακό σύστημα. Σήμερα αριθμεί περί τους 50 μοναστηριακούς αδελφούς και τους 300 εξαρτηματικούς.

Ι. Μ. Βατοπαιδίου

Η Ιερά Μονή Βατοπαιδίου αντικρύζει τη θάλασσα της βορειοανατολικής όψης του Άθω από ένα παραθαλάσσιο ύψωμα. Η μονή ιδρύθηκε περί το 972-985 πιθανώς από τρεις πλούσιους άρχοντες, τους Αθανάσιο, Νικόλαο και Αντώνιο, οι οποίοι ήρθαν και μόνασαν στο Άγιον Όρος στα χρόνια του αγίου Αθανασίου που ίδρυσε τη Μεγίστη Λαύρα. Στο Β' Τυπικό (1045) κατακτά τη δεύτερη θέση την οποία συνεχίζει να κατέχει και σήμερα.

Τον 12ο και 13ο αιώνα εκεί μόνασαν οι εθναρχικές μορφές του σερβικού λαού άγιοι Σάββας και Συμεών. Ο κράλης της Σερβίας Στέφανος Δουσάν κατά τον 14ο αιώνα ανάμεσα στις πολλές δωρεές που πρόσφερε στη μονή ήταν και ο συνοικισμός Άγιος Μάμανας, ενώ και τον

επόμενο αιώνα άλλοι Σέρβοι ηγεμόνες συνέχισαν την θεοφιλή τακτική των αφιερώσεων και δωρεών στο μοναστήρι.

Στην ένδοξη πορεία της μονής δεν έλειψαν και οι δύσκολες στιγμές, όπως οι επιδρομές και λεηλασίες Φράγκων πειρατών, Καταλανών (1307) και αργότερα οθωμανικών φύλων. Όμως αυτού του είδους οι κακοτυχίες δεν

ανέστειλαν την αύξηση και προκοπή της μονής. Απεναντίας, κατά καιρούς υπό την κατοχή της περιήλθαν οι μονές Χαλκέως, Βεροιώτου, Ιεροπάτορος, Καλέτζη, Αγίου

Δημητρίου, Εύστρου, Τριπολίτου, και Τροχαλά.

Οι Βυζαντινοί αυτοκράτορες επίσης δεν υστέρησαν σε

γενναιοδωρία, ενώ δυτικοί ηγεμόνες

στους μεταβυζαντινούς χρόνους ενδιαφέρθηκαν για την ακεραιότητα της μονής.

Στα τέλη του 15ου αιώνα το Βατοπαίδι έθρεψε στους κόλπους του τον φωτιστή των Ρώσων άγιο Μάξιμο τον Γραικό. Το 1749 στη

μονή ιδρύθηκε η γνωστή

Αθωνιάδα Σχολή, που σε εποχές δίσεκτες για το Γένος προσέφερε γνώση και μόρφωση πνευματική.

Το ωραίο Καθολικό της μονής τιμάται στον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου και χτίστηκε το 10ο αιώνα. Οι παλαιότερες του αγιογραφίες, που έχουν ωστόσο επιζωγραφηθεί κατά το 18ο και 19ο αιώνα, ανάγονται στον 14ο αιώνα. Η μονή διαθέτει 12 εξωκκλήσια και 21 παρεκκλήσια, εκ των οποίων τα 5 είναι ενσωματωμένα στο Καθολικό. Το κωδωνοστάσιο

της μονής ανεγέρθη περί το 1427 και είναι το παλαιότερο σωζόμενο. Η μονή γνώρισε συχνές και ολιγόχρονες μεταβολές από το κοινοβιακό στο ιδιόρρυθμο σύστημα και αντίστροφα ήδη από τα τέλη του 14ου αιώνα. Το 1989 επανήλθε στο κοινοβιακό σύστημα.

Από τα κειμήλια της μονής ιδιαίτερα γνωστό είναι η τιμία Ζώνη της Παναγίας, που φυλάσσεται εκεί από τον 14ο αιώνα. Πολύτιμο ανάθημα είναι και ο "Ιασπς", ένα ποτήρι, δώρο μάλλον του Μανουήλ Β΄ Παλαιολόγου, που έχει την ιδιότητα να μετατρέπει το νερό σε γαλάκτωμα ιαματικό για το δάγκωμα φιδιού, καθώς επίσης και πολλά περίτεχνα άμφια και εκκλησιαστικά σκεύη.

Αλλά και μια σειρά από θαυματουργές εικόνες της Θεοτόκου όπως της Ελαιобрύτισσας, της Κτητόρισσας, της Εσφαγμένης και της Παραμυθίας στολίζουν εξαιρετα το μοναστήρι. Η βιβλιοθήκη της Βατοπαιδίου έχει 1536 χειρόγραφα, 25 ειλητάρια, ένα μεγάλο αριθμό εγγράφων και έντυπα που ξεπερνούν τις 25.000. Εξαρτήματα της μονής είναι 24 Κελλιά και οι ιστορικές σκήτες του Αγίου Δημητρίου και του Αγίου Ανδρέα (Σεράι), παρά τις Καρυές. Οι μοναχοί της μονής ανέρχονται στους 50 και αρκετοί κατάγονται από την Κύπρο.

I. Μ. Ιβήρων

Η Ιερά Μονή Ιβήρων ιδρύθηκε προς το τέλος του 10ου αιώνα από τον άγιο Ιωάννη τον Ίβηρα λίγο μετά την ίδρυση της Μεγίστης Λαύρας και της Βατοπαιδίου. Ο άγιος Ιωάννης μόνασε κοντά στον άγιο Αθανάσιο και σύντομα ήλθαν και άλλοι Ίβηρες. Ανάμεσά τους ήταν και ο

γυναικάδελφός του Ιωάννης Τορνίκιος. Ο Ιωάννης Τορνίκιος ως μοναχός κλήθηκε από τον αυτοκράτορα του Βυζαντίου Βασίλειο Β΄ και μαζί κατέστειλαν την ανταρσία του στρατηγού Βάρδα του Σκληρού. Από τα λάφυρα και τις αυτοκρατορικές δωρεές διευρύνθηκε η παλαιότερη μονή του Κλήμεντος και δημιουργήθηκε η μονή των Ιβήρων. Ο άγιος Ιωάννης και ο κατά σάρκα γιος του άγιος Ευθύμιος -συνκτίτορας της μονής και μετέπειτα ηγούμενος-, αναδείχθηκαν σε φωτιστές των Ιβηριτών.

Στην Ιβήρων από νωρίς προστέθηκαν άλλα μικρότερα μονύδρια, όπως του Λεοντίου στη Θεσσαλονίκη, του Ιωάννη Κολοβού στην Ιερισσό, του αγίου Σάββα του Χάλδου και του Κάσπακος. Τον 14ο αιώνα υπέστη καταστροφές από πειρατές Καταλανούς και ενωτικούς της Δύσης. Η μονή ωστόσο θα ορθοποδήσει με την αμέριστη συμπαράσταση των Παλαιολόγων και των ηγεμόνων της Σερβίας και της Γεωργίας. Στις δύσκολες στιγμές του 16ου αιώνα διάφοροι Γεωργιανοί ηγεμόνες ευεργέτησαν τη μονή και την έβγαλαν από τα οικονομικά της αδιέξοδα.

Στη μονή των Ιβήρων είναι εγκατεστημένη η εφέστια εικόνα του Αγίου Όρους, η Παναγία η Πορταΐτισσα. Το 1651 αντίγραφο της εικόνας στάλθηκε στην Μόσχα κατόπιν επιθυμίας της τσαρικής οικογένειας. Οι εκεί θαυματουργίες της Παναγίας βοήθησαν στη συγκέντρωση χρημάτων, ενώ στη μονή παρεχωρήθη και το μοναστήρι του αγίου Νικολάου στη Μόσχα. Η Ιβήρων δοκίμασε τη λαίλαπα της φωτιάς το 1740 και το 1845. Αλλά η πυρκαγιά που κυριολεκτικά αποτέφρωσε τη μονή ήταν αυτή του 1865. Στα χρόνια της Επανάστασης η μονή δωρίζει τους θησαυρούς για τον Αγώνα, ενώ στο χώρο της έμεινε και ο εθνομάρτυρας Γρηγόριος Ε΄. Ο

τελευταίος Ίβηρας μοναχός κοιμήθηκε το 1955. Το μοναστήρι κατέχει την τρίτη θέση στην ιεραρχία των μονών και από το 1990 αποτελεί κοινόβιο.

Το Καθολικό είναι αφιερωμένο στην Κοίμηση της Θεοτόκου. Ο αρχικός του πυρήνας χτίστηκε προς το τέλος του 10ου αιώνα, ακολούθησε μια μετασκευή στις αρχές του 11ου και ανοικοδομήθηκε το 1513. Γνωστά κειμήλια του Καθολικού είναι η περίφημη λεμονιά -αργυρή επτάφωτη λυχνία- και η πόρτα από τον εξωνάρθηκα στη λιτή φτιαγμένη από άργυρο και έβενο. Άλλοι γνωστοί θησαυροί της μονής είναι ο λεγόμενος σάκκος του Ιωάννη Τσιμισκή, η αρχιερατική στολή του πατριάρχη Διονυσίου Δ΄, το μέγα ευαγγέλιο (δώρο του Πέτρου του μεγάλου), σκεύη, άμφια και κεντητά, καθώς και τίμια λείψανα τουλάχιστον από 150 αγίους.

Στη βιβλιοθήκη της Ιβήρων περιέχονται πάνω από 2,000 χειρόγραφα και 15 λειτουργικά ειλητάρια, και πάνω από 20,000 βιβλία, με σπουδαία αρχέτυπα και παλαίτυπα. Στη μονή που ανέδειξε αγίους και λογίους ανήκουν η σκήτη του Τιμίου Προδρόμου, 11 Καθίσματα, και 26 Κελλιά. Το μοναστήρι διαθέτει 16 παρεκκλήσια και 10 εξωκκλήσια. Σήμερα αριθμεί περί τους 30 μοναχούς.

I. M. Χιλανδαρίου

Η Ιερά Μονή Χιλανδαρίου είναι κτισμένη στη βορειανατολική πλευρά του Άθω. Κάποιοι υποστηρίζουν ότι η ονομασία της μονής πιθανότατα προέρχεται από τον ιδρυτή παλαιότερου μονυδρίου στον εκεί χώρο, ενώ άλλοι δέχονται την ετυμολογία της λέξης από το βυζαντινό πλοίο "χελάνδιο".

Το μοναστήρι όπως σήμερα μας είναι γνωστό, ιδρύθηκε τον 12ο αιώνα από τον ηγεμόνα της Σερβίας Στέφανο Νεμάνια και τον γιο του Ράσκο, τους μετέπειτα μοναχούς Συμεών και Σάββα, που είναι ίσως και οι λαοφιλέστεροι άγιοι της Σερβίας. Το Χελανδάρι αρχικά ανήκε στη μονή Βατοπεδίου, αλλά παραχωρήθηκε στους αγίους Σάββα και Συμεών και το 1198 με χρυσόβουλλο ο αυτοκράτορας Αλέξιος Γ΄

επικύρωσε τη σερβική κατοχή της μονής. Σταδιακά προσαρτήθηκαν στα όρια του Χελανδαρίου πολλές άλλες μικρότερες ιστορικές μονές, όπως του Ζυγού, του Αγίου Βασιλείου, της Κομίτισσας, του Κάλυκα, των Παπαρνικίων, του Ομολογητού, της Στροβηλαίας και άλλες.

Η συνεχής επάνδρωσή του με νέο έμπυχο υλικό από τη Σερβία και η αμέριστη υποστήριξη του σερβικού λαού και των ηγεμόνων του, εξασφάλισε την άνθηση και τη μακροήμερευση του μοναστηριού σε χρόνια δίσεκτα, κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας. Ανάμεσα στους Σέρβους ηγεμόνες που βοήθησαν κατά πολύ οικονομικά το Χελανδάρι ήταν ο Στέφανος Μιλούτιν (1282-1321) -στο όνομα του οποίου ανεγέρθη ο ομώνυμος πύργος που βρίσκεται στο δρόμο προς τον αρσανά της μονής- και ο Νεαγκόε Μπασαράμπ (1512-21). Τον 17ο αιώνα η προσέλευση των Σέρβων

μοναχών ελαττώνεται ενώ η παρακμή διαπιστώνεται έντονα τον 18ο αιώνα, μετά την καταστροφική πυρκαγιά του 1722. Την εποχή αυτή η μονή ουσιαστικά κατοικούνταν από Βουλγάρους μοναχούς. Η μονή δοκιμάστηκε και πάλι το 1891 από μια εξίσου ολέθρια πυρκαγιά.

Το Χελανδάρι συμπαραστάθηκε ενεργά στους εθνικούς αγώνες των Ελλήνων και στους δυο παγκόσμιους πολέμους. Το Καθολικό του μοναστηριού είναι αφιερωμένο στα Εισόδια της Θεοτόκου και κτίστηκε τον 14ο αιώνα. Οι έξοχες αγιογραφίες που φέρει επιζωγραφήθηκαν στις αρχές του 19ου αιώνα. Επίσης, πίσω από το νεώτερο ξυλόγλυπτο τέμπλο υπάρχει το παλαιότερο μαρμάρινο τέμπλο του Καθολικού. Η φιάλη της μονής είναι έργο του 18ου αιώνα, ενώ η τράπεζά της είναι τόσο παλαιά όσο και το Καθολικό.

Η μονή κατέχει την τετάρτη θέση στην ιεραρχία των μονών. Διαθέτει 11 παρεκκλήσια και 2 εξωκκλήσια, καθώς και 17 Κελλιά, 15 εκ των οποίων βρίσκονται στις Καρυές. Από τα μετόχια της μονής σήμερα σώζονται τρία: της Κομίτσας, της Ζωοδόχου Πηγής κοντά στην Ιερισσό, και του Αγίου Νικολάου στη Σωζόπολη της Χαλκιδικής. Ανάμεσα στα πολλά κειμήλια της μονής

ξεχωρίζουν η ασημένια λάρνακα του αγίου Συμεών με το κλήμα, οι καρποί του οποίου έχουν λύσει τη στείριότητα πολλών γυναικών, οι θαυματουργές εικόνες της Παναγίας της Τριχερούσας, της Οδηγήτριας και της Αβραμιώτισσας. Επίσης, ξεχωρίζουν κάποια κεντητά άμφια και υφάσματα, δυο σταυροί με Τίμιο Ξύλο, το δίπτυχο με τις 24 μικρογραφίες, το καλάμι και το σάβανο του Χριστού και πολυθρόνες κοσμημένες με φίλντισι. Στη βιβλιοθήκη του μοναστηριού περιέχονται 181 ελληνικοί και 809 σλαβικοί κώδικες, τουλάχιστον 20,000 έντυπα βιβλία εκ των οποίων 3,000 είναι ελληνικά, καθώς επίσης και 400 έγγραφα διαφόρων γλωσσών. Στη μονή σήμερα κατοικούν 22 μοναχοί.

I. Μ. Διονυσίου

Η Ιερά Μονή Διονυσίου γνωστή ως "Νέα Πέτρα" είναι κτισμένη πάνω σε στενό και απόκρημνο βράχο σε ύψος 80 μέτρων από τη θάλασσα, μεταξύ των μονών Γρηγορίου και Αγίου Παύλου. Κτίτορας της μονής είναι ο όσιος Διονύσιος από την Κορυσσό της Καστοριάς, ο οποίος με πολλές δυσκολίες και κόπους κατόρθωσε να συγκεντρώσει τα απαραίτητα για την ανέγερση του μοναστηριού, στο δεύτερο μισό του 14ου αιώνα. Σ' αυτή του την προσπάθεια ευγενικός χορηγός στάθηκε ο Αλέξιος Γ' Κομνηνός, αυτοκράτορας της Τραπεζούντας, παρακινούμενος και από τον μητροπολίτη της πόλης Θεοδόσιο που ήταν αψάδελφος του οσίου. Την πολιτική

αυτή της δαμυλής χορηγίας προς τη μονή συνέχισαν οι Παλαιολόγοι και αργότερα πολλοί ηγεμόνες της Μολδοβλαχίας.

Ο πατριάρχης Αντώνιος Δ΄ το 1389 με σιγilliώδες γράμμα ανακηρύσει τη μονή πατριαρχική και κατ' αυτό τον τρόπο προσδίδει αυτόνομη οντότητα. Με τη Διονυσίου συνδέεται και η σπουδαία προσωπικότητα του αγίου Νήφωνα, πατριάρχη ΚΠόλεως, ο οποίος στα μέσα του 15ου αιώνα εκάρη μοναχός της και μετά από πολλούς αγώνες

επέστρεψε και πάλι στη μονή της μετανοίας του. Στις αρχές του 16ου αιώνα οι Μολδαβοί Ράδουλος και ο διάδοχός του Νεάγκος Βασσαράβας κτίζουν το υδραγωγείο και τον πύργο του μοναστηριού. Το 1539 μια πυρκαγιά, ίσως η μοναδική τόσο ισχυρή στην ιστορία της μονής, αποτέφρωσε ικανό μέρος των κτισμάτων της, που όμως σύντομα ανακαινίσθηκαν και αναπληρώθηκαν. Τον 16ο και 18ο αιώνα η μονή λόγω οικονομικών δυσχερειών μετατράπηκε σε ιδιόρρυθμο, αλλά στις αρχές του 19ου αιώνα θα επιστρέψει οριστικά στο κοινοβιακό σύστημα.

Το Καθολικό της μονής, αφιερωμένο στο Γενέσιο του Τιμίου Προδρόμου, οικοδομήθηκε μαζί με τη μονή αλλά μια πυρκαγιά το 1534 το κατέστρεψε. Ο νέος ναός είναι αυτός που ανοικοδομήθηκε αμέσως μετά τη χρονιά το 1540. Οι τοιχογραφίες του Καθολικού φαίνεται πως έγιναν από τον εκπρόσωπο της Κρητικής σχολής Τζώρτζη περί το 1546. Αξιόλογο είναι το επιχρυσωμένο τέμπλο του ναού και οι τοιχογραφίες της Αποκάλυψης, η αρχαιότερη πλήρης εικαστική έκφραση της Αποκάλυψης στον Ορθόδοξο χώρο.

Στη Διονυσίου βρίσκεται η θαυματουργή εικόνα της Παναγίας των Χαιρετισμών ή του Ακαθίστου. Στο μοναστήρι υπάγονται 7 Κελλιά και αρκετά Καθίσματα. Επίσης διαθέτει 8 παρεκκλήσια και 6 εξωκκλήσια. Στη Διονυσίου ανήκει και το μετόχι Μονοξυλίτης, το οποίο στα μέσα του 17ου αιώνα της μετεβιβάσθη από τη Λαύρα. Η

Διονυσίου κατέχει την πέμπτη θέση στην ιεραρχία των μονών. Στα κειμήλια της μονής αριθμούνται πολλά λείψανα αγίων, με πιο σημαντικά τη δεξιά του τιμίου Προδρόμου και τα τίμια λείψανα του αγίου Νήφωνα. Άλλα σημαντικά κειμήλια είναι μια ανάγλυφη παράσταση της Σταύρωσης σε ελεφαντοστό, έργο του 10ου αιώνα, κεντητά, σκεύη και άμφια. Στη βιβλιοθήκη της μονής βρίσκονται θυσαυρισμένα 1,100 χειρόγραφα, κάποια από αυτά εικονογραφημένα, και πάνω από 15,000 βιβλία με πολύτιμα αρχέτυπα και παλαιύτα. Η μονή ανέδειξε στον αιώνα μας ασκητικές μορφές και λόγιους και σήμερα αριθμεί περί τους 50 μοναχούς.

I. Μ. Κουτλουμουσίου

Η Ιερά Μονή Κουτλουμουσίου είναι κτισμένη κοντά στις Καρυές και είναι αφιερωμένη στη Μεταμόρφωση του Σωτήρος. Η ετυμολογία του ονόματος σχετίζεται πιθανότατα με δυο φάσεις της ζωής του μοναστηριού. Μονή με το όνομα Κουτλουμούσι αναφέρεται ήδη σε έγγραφο του 1169 και θα πρέπει να την ταυτίσουμε με την σημερινή. Ωστόσο δεύτερος ιδρυτής της μονής θεωρείται κάποιος Κουτλουμούσης από την εκχριστιανισμένη δυναστεία των Σελτζουκιδών.

Τον 14ο αιώνα το Κουτλουμούσι έζησε δύσκολες στιγμές με τις ληστρικές επιδρομές των Καταλανών που σφράγισαν μια πορεία αποδυνάμωσης και κάμψης η οποία είχε αρχίσει ήδη από τον 12ο αιώνα. Η περίοδο ακμής του μοναστηριού ήρθε με τη φωτισμένη καθοδήγηση

του ηγουμένου Χαρίτωνα από την Ύμβρο το δεύτερο μισό του 14ου αιώνα. Ο Χαρίτων εξασφάλισε σημαντική βοήθεια από τον Ιωάννη Βλαδισλάβο διατηρώντας τα προνόμια των Ελλήνων έναντι των εκεί εγκαταβιούντων Ρουμάνων. Το 1393 το μοναστήρι κατεστάθηκε σταυροπηγικό. Στις αρχές του 15ου αιώνα Κουτλουμουσιανοί μοναχοί κατοίκησαν και προσάρτησαν την έρημη μονή του αγίου Αλυπίου. Με πατριαρχικό σιγίλλιο το 1428 η μονή Αλυπίου απορροφήθηκε από το Κουτλουμούσι το οποίο απέκτησε περισσότερη δύναμη.

Την ακμή διαδέχθηκε η παρακμή στην οποία συνέβαλε και η μεγάλη πυρκαγιά του 1497. Το 1767 ακόμη μια πυρκαγιά κατέστρεψε την ανατολική πλευρά της μονής. Η

συνδρομή του πατριάρχη Αλεξανδρείας Ματθαίου Γ' υπήρξε καθοριστική στην ανακαίνιση της μονής. Τον 19ο αιώνα (1857 και 1870) η φωτιά με σφοδρότητα έρχεται και πάλι να πλήξει τα κτίρια της

μονής. Οι επισκευές τελεσφόρησαν με τη φιλότιμη προσπάθεια του ηγουμένου Μελετίου. Η τελευταία πυρκαγιά που συνέβη είναι αυτή του 1980, οι ζημιές της οποίας πρόσφατα αποκαταστάθηκαν.

Το Καθολικό της

Κουτλουμουσίου ανάγεται στον 16ο αιώνα και αποτελεί κλασικό δείγμα αγιορειτικής αρχιτεκτονικής, ενώ οι αρχικές αγιογραφίες του έχουν επιζωγραφηθεί. Η φιάλη και το κωδωνοστάσιο είναι έργα του 19ου αιώνα. Στην κατοχή της μονής βρίσκονται 18 Κελλιά και η ωραία σκήτη του Αγίου Παντελεήμονος (1790) με 22 Καλύβες. Ιδιαίτερης καλλιτεχνικής αξίας είναι το ξυλόγλυπτο τέμπο. Η μονή διαθέτει 7 παρεκκλήσια και ισάριθμα εξωκκλήσια. Στο παρεκκλήσι της Φοβεράς Προστασίας υπάρχει και η ομώνυμη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας. Στη μονή φυλάσσονται πολλά λείψανα αγίων, ιερά άμφια και ενδιαφέρουσες φορητές εικόνες. Στη βιβλιοθήκη στεγάζονται 662 χειρόγραφα και περί τα 3,500 έντυπα βιβλία. Το Κουτλουμουσί κατέχει την έκτη θέση στην ιεραρχία των μονών και όπως όλα τα σημερινά αθωνικά καθιδρύματα είναι κοινόβιο. Οι μοναχοί του είναι περίπου 20.